TURUN YLIOPISTO

Aina sekään ei auta. Selbst das ist nicht immer genug.

Kontrastiivinen analyysi suomen kielen *-kin/-kAAn*-liitepartikkelin kääntämisestä saksaksi

Leni Sälö

Pro gradu -tutkielma

Monikielinen käännösviestintä, saksan kieli

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Maaliskuu 2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Monikielinen käännösviestintä, saksan kieli
Leni Sälö
Aina sekään ei auta. Selbst das ist nicht immer genug. Kontrastiivinen analyysi suomen kielen -*kin/-kAAn*-liitepartikkelin kääntämisestä saksaksi
Sivumäärät: 52 sivua, 10 liitesivua

Tässä tutkielmassa käsitellään suomen -*kin/-kAAn*-liitepartikkelin kääntämistä saksaan. Tavoitteena on selvittää, miten liitepartikkelia käännetään saksaksi, ja mitä käännösvastineita liitepartikkeli saa merkityksen mukaan ryhmitellyissä neljässä käyttötyypissä, jotka ovat liitepartikkeli nominissa, verbissä ja kysymyslauseessa sekä -*kAAn* myönteisessä lauseessa. Oletuksena on, että yksi liitepartikkelin käännösvaihtoehdoista on nollakäännös, eli liitepartikkeli jää kääntämättä. Tarkoituksena on siksi myös selvittää, missä liitepartikkelin käyttötyyp(e)issä päädytään nollakäännökseen. Tutkielman hypoteesina on, että liitepartikkeli kääntyy nominissa vastineilla *auch, wirklich, sogar* tai *aber* ja verbissä vastineilla *doch / doch nicht* tai *ja (sonst)*, liitepartikkelin kielteinen muoto -*kAAn* kääntyy myönteisessä lauseessa vastineella *doch gleich (noch einmal)*, ja että kysymyslauseessa liitepartikkeli ei käänny.

Tutkielman aineistona käytetään kuudesta kaunokirjallisesta tekstistä, kahdesta tietokirjallisesta tekstistä ja yhdestä asiatekstistä sekä niiden saksannoksista koostettua tekstikorpusta. Tutkimusmenetelmänä on kontrastiivinen analyysi. Aihetta lähestytään kontrastiivisen lingvistiikan ja käännöstieteen toisiaan sivuavan kehyksen, käännösvastineiden ja uniikkiaineshypoteesin näkökulmasta. Tutkimuksen kvantitatiivinen osuus koostuu käännösvastineiden frekvenssin ja käyttötyyppien nollakäännösten frekvenssien tilastoinnista, ja kvalitatiivinen osuus koostuu käännösvastineiden ja nollakäännösten käytön esittämisestä ja analyysistä.

Tutkimuksessa selvisi, että liitepartikkelin käännösvastineita saksassa olivat hypoteesin vastineiden *auch, wirklich, doch / doch nicht, sogar, ja, aber* ja *doch gleich (noch einmal)* lisäksi aineistosta havaitut *selbst, nicht einmal* ja *auch nur*. *Auch* oli liitepartikkelin prototyyppinen käännösvastine. Hypoteesi sai osittain vahvistusta. Oletukset liitepartikkelin käännösvastineista nominissa ja verbissä toteutuivat, mutta vastineita oli muitakin. Käyttötyyppien -*kAAn* myönteisessä lauseessa ja liitepartikkeli kysymyslauseessa osalta hypoteesi ei toteutunut. Kaikissa käyttötyypeissä päädyttiin myös nollakäännöksiin, ja liitepartikkelin -*kin/-kAAn* saksaksi kääntämättä jääminen on huomattavasti todennäköisempää kuin sen kääntäminen.

Tutkielman johtopäätöksenä oli, että liitepartikkelin kääntämättä jääminen voi johtua suomen ja saksan välisistä syntaktisista eroista tai kääntäjän tekemistä valinnoista. Jatkotutkimusta ajatellen olisi mielenkiintoista selvittää, vaikuttaako käytetty käännösstrategia liitepartikkelin kääntämättä jäämiseen, ja millä tavalla kääntäjä huomioi suomen kielen morfologiset merkitystekijät siirtäessään merkityksiä toiseen kieleen.

Asiasanat: käännöstiede, suomen kieli, saksan kieli, liitepartikkeli, vertaileva kielitiede, kontrastiivinen tutkimus, käännösvastineet

Sisällysluettelo

1 Johdanto 5

2 Teoreettinen viitekehys 8

2.1 Kontrastiivinen lingvistiikka 8

2.1.1 Kontrastiivisen lingvistiikan lähestymistapa 8

2.1.2 Kontrastiivisen lingvistiikan tutkimusalan traditio ja sen erityispiirteet verrattuna käännöstieteelliseen tutkimukseen 9

2.2 Liitepartikkeli *-kin/-kAAn* 11

2.3 Liitepartikkelin ryhmittely Korhosen ym. mukaan 13

2.3.1 Liitepartikkeli verbissä 13

2.3.2 Liitepartikkeli nominissa 14

2.3.3 *-kAAn* myönteisessä lauseessa 15

2.3.4 Liitepartikkeli kysymyslauseessa 15

2.4 Saksan partikkelit 16

2.5 Käännösvastineet 18

2.6 Uniikkiaineshypoteesi 20

3 Aineisto ja menetelmä 22

3.1 Aineiston esittely 22

3.2 Kontrastiivinen analyysi 24

4 Analyysi 27

4.1 Aineiston yleisiä piirteitä 27

4.2 Hypoteesin käännösvastineet 32

4.2.1 Auch 32

4.2.2 Sogar 33

4.2.3 Wirklich 34

4.2.4 Doch / doch nicht 35

4.2.5 Ja 37

4.2.6 Aber 38

4.2.7 Doch gleich (noch einmal) 39

4.3 Aineistosta havaitut muut käännösvastineet 39

4.3.1 Selbst 39

4.3.2 Nicht einmal 40

4.3.3 Auch nur 41

4.4 Yhteenveto tuloksista 43

5 Johtopäätökset 46

Lähdeluettelo 49

Primaarilähteet 49

Kirjallisuus 50

Liitteet 53

1 Johdanto

Liitepartikkeli *-kin*/*-kAAn* on ilmaisun sävyyn, asteeseen ja tarkastelunäkökulmaan fokussanansa perusteella vaikuttava monitulkintainen suomen kielen uniikkiaines (Tirkkonen-Condit 2002, 2004, 2005). Tälle kielelliselle piirteelle on ominaista, että sen tarkoitus ilmentyy olennaisesti sen muotorakenteessa, eli sen mukaan, mihin ilmaisun sanaan joko *-kin* tai *-kAAn* liitetään. Mikäli kohdekielessä ei ole lähtökielestä käännettävää kielen piirrettä vastaavia muodollisia piirteitä, sitä pidetään suhteellisen mahdottomana kääntää (Catford 1965: 94). Liitepartikkelille *-kin*/*-kAAn* ei ole saksan kielessä muodollista vastinetta, mutta sen ilmaiseman merkityksen voi kuitenkin kääntää muuten kuin muodollisin keinoin – lähimpänä sitä ovat saksassa modaali- ja sävypartikkelit. Tirkkonen-Conditin vuonna 2002 esittämän käännösuniversaalihypoteesin, uniikkiaineshypoteesin (Tirkkonen-Condit, 2004), näkökulma liitepartikkelin kaltaisen uniikkiaineksen kääntymiseen on kohdekielisen uniikkiaineksen käyttäminen lähtökielestä käännetyssä kohdekielisessä tekstissä (L2→L1). Tässä tutkimuksessa sen sijaan tarkastellaan lähtökielen uniikkiaineksen kääntämistä kohdekieliseen tekstiin (L1→L2): mitä tapahtuu lähtökielen uniikkiainekselle, kun sille ei ole selvää vastinetta kohdekielessä?

Valitsin tutkimukseni aiheeksi suomen *-kin/-kAAn*-liitepartikkelin kääntämisen saksaan, koska olen kiinnostunut kontrastiivisesta kielentutkimuksesta, kielten rakenteista, kieliopista ja morfologiasta. Valinnan perusteena oli myös se, että aiempi proseminaaritutkielmani (Sälö 2023) tuotti kiinnostavia kysymyksiä, joihin tahdon selvittää vastauksia. Tutkin proseminaaritutkielmassani suomen *-kin*/*-kAAn*-liitepartikkelia ja sen saksankielisiä vastineita aineistonani saksankieliset deskriptiiviset suomen kieliopit ja suomenkielinen normatiivinen kielioppi. Tutkielmassa käsiteltiin liitepartikkelin funktioita käyttäen apuna Korhosen ym. (2017) liitepartikkelin ryhmittelyä, jossa liitepartikkeli on jaettu neljään käyttötyyppiin merkityksen mukaan. Ryhmittelyn neljä käyttötyyppiä ovat liitepartikkeli liittyneenä verbiin, liitepartikkeli liittyneenä muuhun kuin verbiin, *-kAAn* myönteisessä lauseessa ja liitepartikkeli kysymyslauseessa. Proseminaarityöni saksankielisistä deskriptiivisistä suomen kieliopeista ja suomenkielisestä normatiivisesta kieliopista koostuvan aineiston vertailun ja siitä tehtyjen havaintojen perusteella saksankieliset vastineet ovat *auch*, *wirklich*, *doch* / *doch nicht*, *sogar*, *ja* (*sonst*), *aber* ja *doch gleich* (*noch einmal*). Lisäksi havaitsin tutkielman aineistosta tehdyn analyysin perusteella seuraavat seikat: liitepartikkeli ei aina saa saksankielistä vastinetta, oletettavasti koska liitepartikkelin muodollinen siirtäminen saksaan ei olisi luontevaa eikä

liitepartikkelin sisällyttäminen käännökseen ole lauseen merkityksen kannalta olennaista. Eräässä tapauksessa liitepartikkeli oli käännetty saksan adverbillä, joka suomeksi vastaa liitepartikkelin sijaan partikkelia *vain* tai adverbiä *kerta kaikkiaan.* Lisäksi saksankielisen vastineen merkitys ei joissain tapauksissa suomeksi käännettynä enää vastaa samaa liitepartikkelia, vaan liitepartikkelia -*hAn*. Nämä havainnot eivät kuitenkaan kerro vielä sitä, miten liitepartikkelia todellisuudessa käännetään saksaksi. Siksi selvitän pro gradu -tutkielmassani, miksi vastineiksi liitepartikkelia on käännetty saksaksi tekstikorpusaineistossa, ja miten liitepartikkeli käännetään kussakin ryhmittelyn (mt.) käyttötyypissä.

Tässä pro gradu -tutkielmassa käsitellään siis suomen -*kin*/-*kAAn*-liitepartikkelin kääntämistä saksaan. Tutkimus kuuluu kieli- ja käännöstieteen alaan ja sivuaa sekä kontrastiivista lingvistiikkaa että käännöstieteellistä tutkimusta. Suomen liitepartikkelien kääntämistä vieraaseen kieleen on tutkittu pro gradu -tutkielmissa aiemminkin – Kati Viitajoki (1993) on tutkinut -*kin/-kAAn*-liitepartikkelin ja Laiho (2005) -*hAn*-liitepartikkelin kääntämistä englantiin, Nina Vuori (2010) on tutkinut -*kin/-kAAn*-liitepartikkelin kääntämistä ruotsiin, Manami Mizuno (2011) on tutkinut usean eri liitepartikkelin kääntämistä japaniin, Natalia Pankeeva (2022) on tutkinut -*hAn*-liitepartikkelin kääntämistä venäjään, ja Emmi Ranta (2023) on tutkinut sävypartikkeleiden -*pa* ja -*s* kääntämistä saksaan. Tavoitteenani on selvittää, miksi saksankielisiksi vastineiksi liitepartikkelia käännetään, ja miten liitepartikkeli käännetään kussakin Korhosen ym. (2017) merkityksen mukaan neljään ryhmittelemässä käyttötyypissä. Tätä tutkielmaa varten olen tarkentanut Korhosen ym. ryhmittelyn kuvauksen ’liitepartikkeli liittyneenä muuhun kuin verbiin’ muotoon ’liitepartikkeli nominissa’. Oletuksena on, että yhtenä liitepartikkelin käännösvaihtoehtona on nollakäännös, eli liitepartikkeli jää kääntämättä. Tarkoituksena on myös selvittää, missä liitepartikkelin käyttötyyp(e)issä päädytään nollakäännökseen. Tutkimuksessa käytetään sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia menetelmiä. Tutkimuksen kvantitatiivinen osuus koostuu käännösvastineiden frekvenssin ja käyttötyyppien nollakäännösten frekvenssien tilastoinnista. Tutkimuksen kvalitatiivinen osuus koostuu käännösvastineiden ja nollakäännösten käytön esittämisestä ja analyysistä.

Tutkimuksen pääaineistona käytetään tekstikorpuksena kuutta kaunokirjallista tekstiä, kahta tietokirjallista tekstiä ja yhtä asiatekstiä sekä niiden saksannoksia. Valitsin aineistoon eri tekstilajeja, sillä tekstuaalisena sidoskeinona ja konnektiivina (Alho & Kauppinen 2008: 85)

liitepartikkelia esiintyy erityisesti kertovissa, kuvailevissa ja erittelevissä tekstityypeissä, joita valitsemani tekstilajit edustavat. Tutkimusmenetelmänä on kontrastiivinen analyysi, ja aihetta lähestytään kontrastiivisen lingvistiikan ja käännöstieteen toisiaan sivuavan kehyksen, käännösvastineiden ja uniikkiaineshypoteesin näkökulmasta. Vastauksia selvitetään seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Miten liitepartikkeli käännetään kussakin Korhosen ym. käyttötyypissä?
2. Miksi saksankielisiksi vastineiksi liitepartikkelia käännetään?
3. Missä liitepartikkelin käyttötyypeissä päädytään nollakäännökseen?

Tutkielman hypoteesina on, että liitepartikkeli kääntyy nominissa partikkelilla *auch, wirklich, sogar* tai *aber* ja verbissä partikkelilla *doch / doch nicht* tai *ja (sonst)*, liitepartikkelin kielteinen muoto *-kAAn* kääntyy myönteisessä lauseessa partikkelilla *doch gleich (noch einmal)*, ja että kysymyslauseessa liitepartikkeli ei käänny. Hypoteesi perustuu Korhosen ym. liitepartikkelin käyttötyyppien mukaisiin virkkeisiin ja niiden saksannoksiin proseminaarityöni aineistosta, joka koostui saksankielisistä deskriptiivisistä suomen kieliopeista ja suomenkielisestä normatiivisesta kieliopista.

Työn toisessa luvussa esitellään teoreettinen viitekehys, jonka aluksi käsitellään kontrastiivisen kielitieteen tutkimusalan traditiota ja sen mahdollisia erityispiirteitä verrattuna käännöstieteelliseen tutkimukseen (2.1). Sen jälkeen esitellään *-kin*/*-kAAn*-liitepartikkeli ja sen funktiot ja merkitykset (2.2), Korhosen ym. (2017) liitepartikkelin ryhmittely neljään käyttötyyppiin (2.3), saksan partikkeleiden funktioita ja merkityksiä (2.4) sekä suomen liitepartikkelin ja saksan partikkeleiden välistä suhdetta. Teoriaosion päätteeksi käsitellään käännösvastineen käsitettä (2.5) sekä uniikkiaineshypoteesia ja sen merkitystä tässä tutkielmassa (2.6). Luvussa kolme esitellään tutkimuksessa käytettävä aineisto ja tutkimusmenetelmä sekä kerrotaan, miten aineistoa on käsitelty, ja miten suomen- ja saksankielisiä tekstejä on vertailtu. Luvussa neljä käydään aineisto läpi ja esitetään tulokset. Lopuksi tutkimuksen johtopäätökset ja pohdintaa esitellään kokoavasti luvussa viisi.

2 Teoreettinen viitekehys

2.1 Kontrastiivinen lingvistiikka

Kontrastiivinen lingvistiikka on vertailevan kielentutkimuksen osa-alue, jossa kielten ilmiöitä tunnistetaan ja käsitellään vertailemalla tietystä kielestä tutkitun ilmiön esiintymismuotoja muiden kielten vastaaviin (Ke 2019: 4). Tutkimusala syntyi 1940-luvulla Amerikassa vieraan kielen opetuksen ja oppimisen tarpeisiin, mutta se ei sopinut tähän tarkoitukseen, koska kielen opetuksen ja oppimisen tavoitteita ei ollut mahdollista saavuttaa pelkästään didaktisesti suuntautuneella tutkimusalalla (Järventausta 2013: 98–99). Kielten systemaattisen vertailun itseisarvoon perustuva kontrastiivinen tutkimus painottui tämän jälkeen Eurooppaan, jossa sitä käytettiin kieliparien kontrastiivisten kielioppien koostamiseen 1970- ja 1980-luvuilla (Järventausta 2013: 99). Kontrastiivisen kielitieteen tavoitteena on paljastaa kahden kielijärjestelmän väliset säännönmukaiset ja ”oikeat” korrelaatiot erityisesti vieraiden kielten opetuksen vaatimusten kannalta, ja tieteenalan pääpaino on kontrasteissa, ei konvergensseissa[1] (Koller 2004: 131).

Kontrastiivisen kielentutkimuksen kohteena ovat tyypillisesti kieliparit ja niiden keskinäiset erot (Kolehmainen, Miestamo & Nordlund 2013: 19). Tutkimusala voidaan luokitella mikro- ja makrotason kontrastiiviseen lingvistiikkaan, joista mikrotason kontrastiivinen lingvistiikka on perinteisempi osa-alue. Mikrotason kontrastiivisessa lingvistiikassa vertaillaan kielten universaaleja ja yksittäisiä rakenteellisia ominaisuuksia, eli tutkimus kohdistuu johonkin kielitieteen neljästä rakenteellisesta tasosta: fonetiikkaan, fonologiaan, leksikologiaan tai kielioppiin. (Ke 2019: 9.) Kontrastiivinen lingvistiikka on tutkimusalana välttämätön yleisen kielitieteen kehittymiselle, ja sen tarjoama tieto voi auttaa ratkaisemaan useita kieli- ja käännöstieteen ongelmia (mt.: 11).

2.1.1 Kontrastiivisen lingvistiikan lähestymistapa

Kontrastiivisen lingvistiikan alalla tehdään tutkimusta sekä teoreettisella että soveltavalla tasolla. Teoreettisella kontrastiivisella analyysillä tutkitaan yleisen kielellisen piirteen ilmenemistä kahdessa tai useammassa kielessä. Soveltavalla kontrastiivisella analyysillä

[1] Esimerkiksi sukukielissä tapahtuva jonkin kielen piirteen rinnakkainen tai samanlaisiin tuloksiin johtava kehitys (Häkkinen 2019: 136).

etsitään yhdelle kielelle ominaisen piirteen (uniikkiaineksen) vastaavuuksia toisessa kielessä. (Ke 2019: 29.) Vertailu voi periaatteessa kohdistua mihin tahansa kielen osa-alueeseen (Kolehmainen, Miestamo & Nordlund 2013: 17), ja vertailun lähtökohtana on aina oletus siitä, että kieliä voi verrata keskenään, mikä edellyttää kielten välistä samankaltaisuutta jollakin tasolla (Järventausta 2013: 99). Vertailemalla kieliä keskenään voidaan tuoda esiin kieliparien eroja ja yhtäläisyyksiä, mikä hyödyttää kyseisten kielten kuvaamisessa – vertailun avulla voidaan havaita piirteitä, jotka eivät yksikielisellä tarkastelulla kävisi ilmi (Kolehmainen, Miestamo & Nordlund 2013: 18). Aineistojen verrannollisuuden varmentaminen on kielten vertailussa tärkeää (mt.: 22).

Kontrastiivisessa kielentutkimuksessa tutkitaan kielijärjestelmien eroja rakenteellisesta näkökulmasta, mutta nykyään myös kielen käytön näkökulmasta. Tarkemmin sanoen kontrastiivisen kielentutkimuksen metodi ei ole vertailu vaan nimenmukaisesti kontrastointi eli vertailtavien kielten vastakkainasettelu. (Järventausta 2013: 99.) Vertailun suurimmaksi haasteeksi kuvataan kielellisen ilmiön kieltenvälinen määrittäminen. Kieliparin välisten erojen ohella on kielistä löydettävä tertium comparationis, yhteinen tekijä kieliparin välillä, jotta vertailu on ylipäätään mahdollista. Etsittäessä lähtökieleksi valitulle kielelle ominaisen piirteen toisen kielen vastinetta kielten välisiä eroja tarkastellaan suhteessa siihen, mikä niissä on samankaltaista. Käännöstieteessä tekstienvälinen suhde määrittää tarkasteltavia kielipareja, ja kieltenvälinen vertailu onkin käännöstieteessä yleensä lähdetekstin ja sen kohdekielisen käännöksen vertailua. (Kolehmainen, Miestamo & Nordlund 2013: 20.)

2.1.2 Kontrastiivisen lingvistiikan tutkimusalan traditio ja sen erityispiirteet verrattuna käännöstieteelliseen tutkimukseen

Käännöstiede ja kontrastiivinen tutkimus ovat monella tavalla lähellä toisiaan. Kontrastiivisten analyysien tuloksilla ei kuitenkaan sellaisenaan ole paljon käyttöä kääntämisessä, eikä käännöksiä ole pidetty täysin luotettavina aineistoina kontrastiivisille analyyseille. Käännöstiedettä ja kontrastiivista kielentutkimusta yhdistävät kuitenkin esimerkiksi ekvivalenssin käsite, mutta eri näkökulmista (Chesterman 1998: 16), ja korpustutkimuksen hyödyntäminen. (Järventausta 2013: 126.) Myös Koller (2004: 216–217) toteaa ekvivalenssin käsitteen olevan keskeinen sekä käännöstieteessä että kontrastiivisessa kielitieteessä ja lisää, että molemmilla tieteenaloilla rinnastetaan erilaisia kielellisiä yksiköitä tai määritellään, miten niitä pitäisi rinnastaa. Tästä huolimatta Koller (mt.) varaa kuitenkin

ekvivalenssin käsitteen (Äquivalenz) käännöstutkimukseen ja vastaavuuden käsitteen (Korrespondenz) kontrastiiviseen kielentutkimukseen.

Baker (2004: 291) mainitsee kääntämisen lingvistisillä lähestymistavoilla olleen rajoituksensa, mutta että viime vuosituhannen loppupuolella niiden soveltamisala on laajentunut ja menetelmät ovat kehittyneet huomattavasti. Baker lisää, että lingvistiset lähestymistavat ovat yksiä tuottavimmista käännöstutkimuksessa, sillä lingvistinen analyysi on useimmissa käännöstutkimuksen tutkimustyypeissä välttämätön vaihe. Vehmas-Lehto (1999: 52) huomauttaa, että kontrastiivisessa kielitieteessä käännösten perusteella voi tehdä luotettavia johtopäätöksiä ainoastaan siitä, millä tavoin jokin asia on käännetty, eikä siitä, miten asia tietyssä kielessä todella ilmaistaan. Vehmas-Lehto viitannee tällä kielijärjestelmään kielen käytön vastakohtana. Myös hän toteaa (mt.: 36) lingvistisiä käännösteorioita kritisoidun niiden rajoittuneisuuden vuoksi mutta pitää niitä edelleen käyttökelpoisina, kun etsitään ratkaisumahdollisuuksia kielellisiin käännösongelmiin. Tätä voisi osaltaan pitää selityksenä sille, miksi käännöstutkimusta lähestytään yhä paljon lingvistisistä näkökohdista siitäkin huolimatta, että kielitieteelliset lähestymistavat vaikuttavat tätä teoriaosaa varten tutkitusta kirjallisuuskokonaisuudesta saadun yleiskäsityksen perusteella aiheuttavan turhautuneisuutta käännöstieteen tutkimusalalla.

Käännöstiede on tieteenala, jonka tehtävänä on kuvata, analysoida ja selittää kääntämistä ja käännöksiä erilaisista näkökulmista, tieteellisistä lähtökohdista ja eri menetelmien avulla. Tieteenalan keskeisenä tutkimusmenetelmänä on ollut vertailu. (Kujamäki 2013: 357) Vaikka käännöstiede on oma tieteenalansa, se on sisällöltään ja metodologialtaan päällekkäinen muiden vakiintuneiden tieteiden ja tieteenalojen kanssa (Koller 2004: 128). Analysoitavan ongelman luonteesta tai kuvattavan ja selitettävän käännöstiedon tyypistä riippuu, käytetäänkö esimerkiksi kielitieteellisiä, kirjallisia vai tekstuaalisia menetelmiä, tai menetelmien yhdistelmiä (Koller 2004: 123). Keinoja ja menetelmiä käännösprosessin ja -menetelmien ymmärtämiseksi ja analysoimiseksi on ennen kaikkea lingvistiikassa (Koller 2004: 130). Kielitieteellisten käännösteorioiden kääntämisihanne on semanttinen ekvivalenssi eli merkitysvastaavuus – sama asia voidaan eri kielissä ilmaista eri keinoin, joten käännöksessä lähtötekstin asiasisältö välitetään tarkasti samalla kun pyritään luontevaan kieliasuun (Vehmas-Lehto 1999: 36).

Vehmas-Lehdon (1999: 52) mukaan kontrastiivisessa kielitieteessä on pitkälti tukeuduttu Catfordin malliin, jonka ekvivalenssikäsitykset ovat paljon muodollisemmat kuin käännöstutkimuksessa. Kujamäen (2013: 360) mukaan esimerkiksi ekvivalenssin käsitteen määrittelyssä käännöstieteen näkökulma kääntämiseen oli kontrastiivisen kielentutkimuksen näkökulma ja tutkimus kielitieteellistä kääntämisen tutkimusta, jossa kieltenvälinen vertailu oli keskeistä. Käännöstiede ja kontrastiivinen kielentutkimus sivuavat toisiaan myös, kun tarkastellaan esimerkiksi kielitieteellisiä käännösteorioita, joissa lähdekielisen ilmiön käännösmahdollisuudet ja -tavoitteet määritellään kontrastiivisella analyysillä, mutta ilmiön käännöstoteumat osoitetaan esimerkeillä käännösratkaisuista (Kujamäki 2013: 361).

2.2 Liitepartikkeli *-kin/-kAAn*

Suomen kielen *-kin/-kAAn* on liitepartikkeli eli suffiksi eli jälkiliite eli kliittinen morfeemi. Suomen kielioppi käsittää syntaksin eli lauseopin ja morfologian, jonka peruskäsite on kielen pienin merkitystä kantava yksikkö, morfeemi (Löflund, Rosenberg & Vuorsola 2010: 27). Ennen liitepartikkelin *-kin/-kAAn* tarkempaa esittelyä käsittelen lyhyesti morfeemin ja affiksin käsitteet, joiden alakäsite liitepartikkeli on.

Sanavartaloita kutsutaan leksikaalisiksi morfeemeiksi ja liitepartikkeleita, taivutuspäätteitä ja affikseja kieliopillisiksi morfeemeiksi. Kieliopilliset morfeemit ovat tyypillisesti sidonnaisia, eli ne esiintyvät vain muihin morfeemeihin yhdistyneinä, osina toisia sanoja. (VISK: morfeemi.) Affiksit ovat sidonnaisia, kieliopillisia morfeemeja, jotka kiinnittyvät sanavartaloon (Tieteen termipankki, kielitiede: affiksi). Hakulisen ja Karlssonin (1995: 73) mukaan sidonnaiset morfeemit ovat kantaan liittyviä affikseja, jotka voidaan jakaa neljään pääpositioluokkaan eli johtimiin, tunnuksiin, päätteisiin ja liitteisiin. Affiksit jaetaan kolmeen alaryhmään sen mukaan, mihin kohtaan sanavartaloa ne liittyvät. Prefiksi eli etuliite liittyy siis sanavartalon eteen ja suffiksi eli jälkiliite liittyy sanavartalon perään – infiksejä eli sanan tai sanavartalon sisälle liittyviä sisäliitteitä sen sijaan ei suomen kielessä ole, mutta saksassa niitä esiintyy. Suffiksi ei esiinny itsenäisenä sanana, vaan aina liittyneenä toiseen sanaan. (VISK, määritelmät: suffiksi.) Liitepartikkelit sijoittuvat sananmuodossa morfotaksin mukaisesti viimeiseksi, sanan johdinaineksen ja taivutusaineksen jälkeen (Löflund, Rosenberg & Vuorsola 2010: 82; Tieteen termipankki, kielitiede: suffiksi).

Liitepartikkeli *-kin* ja sen kielteinen muoto *-kaan/-kään* voivat kiinnittyä monentyyppisiin sanoihin (verbeihin, esim. *muistivat**kin**, ei katsonut**kaan*** ja nomineihin, esim. *kurki**kaan**, ruosteista**kin**, montaa**kaan**, teistä**kin***). Liitepartikkelin esiintymistapaukset (liitepartikkeli verbissä, liitepartikkeli nominissa, *-kAAn* myönteisessä lauseessa ja liitepartikkeli kysymyslauseessa) ja esimerkkejä esitellään luvussa 2.3. Koska liitepartikkeli on niin herkästi liitettävissä monentyyppisiin sanoihin, esiintyy se usein tekstissä tarpeettomasti toisteisena. Liitepartikkeli ei voi liittyä kieltosanaan, eikä se myöskään voi liittyä tiettyihin pikkusanoihin, kuten partikkeleihin *mutta, ja, no* tai *hei*. Liitepartikkeli aiheuttaa eri merkityksiä sen mukaan, mihin sanaan se lauseessa liittyy. (Korhonen ym. 2017: 325.) Joissakin pikkusanoissa liitepartikkeli sen sijaan on vakiintunut osa, kuten sanoissa *joskin, kuitenkin, ainakin, sittenkin, tietenkin, varsinkin* ja *arvatenkin* sekä näiden kielteisissä vastineissa (mt.: 328). Liitepartikkeli *-kAAn* esiintyy myös indefiniittipronomineissa (*kukaan*) ja partikkeleissa (*kuitenkaan*) (Löflund, Rosenberg & Vuorsola 2010: 83).

Tarkastelen liitepartikkelia funktionalistisesta viitekehyksestä, eli suhteessa sen käyttöön ja merkitykseen (Miestamo 2013: 27). *-kin/-kAAn*-liitepartikkelilla on Hakulisen ja Karlssonin (1995: 327) mukaan tekstuaalisia tehtäviä ja se on niin sidoksissa semantiikkaan ja pragmatiikkaan, ettei sitä voi kuvata vain syntaktisesti. Tekstuaalisesta näkökulmasta liitepartikkelilla on myös sidoksinen tehtävä. Konnektiivina käytettynä se ilmaisee lauseiden, lauseen osien ja tekstin osien välisiä suhteita. *-kin/-kAAn*-liitepartikkelillekin ominaisesti konnektiivien osoittamat merkityssuhteet voivat olla melko väljiä, ja niiden paikka on lauseessa melko vapaa. (Alho & Kauppinen 2008: 85.) Liitepartikkeli toimii siis myös tekstuaalisena sidoskeinona, sillä esiintyessään lauseessa, joka on osa tekstiä, liitepartikkeli kytkee lauseensa sitä ympäröivään tekstiin (Hakulinen & Karlsson 1995: 327). Joissain tapauksissa liitepartikkeli ei sido juuri sitä sanaa, johon se on liittynyt, vaan merkitsee pikemminkin sitä, että sen koko lause havainnollistaa edellisessä lauseessa olevaa väitettä, kuten Hakulisen ja Karlssonin esimerkissä ”Liisa on todellinen ystävä hädässä. Eilen*kin* hän teki kaikki kotitehtäväni pyytämättä” (Hakulinen & Karlsson 1995: 329).

-kAAn on tehostava, kielteisissä ilmauksissa esiintyvä liite, jota myönteisissä vastaa *-kin* (Hakulinen 1979: 237). Vaikka *-kAAn* on yleisesti ottaen *-kin*-liitepartikkelin kieltolauseissa esiintyvä vastine, ei muotojen polaarisuus ole täysin ehdotonta, sillä kielteiskysyvissä lauseissa ne implikoivat eri asioita: ”Eikö se maksa*kaan* 40 euroa?” → se ei maksa 40 euroa. ”Eikö se maksa*kin* 40 euroa?” → se maksaa 40 euroa (Hakulinen & Karlsson 1995: 330).

Hakulisen mukaan (1979: 237) liitepartikkelin kiinteitä tai vakinaisia yhtymiä ovat indefiniittipronominit kuten *ketään* ja partikkelit kuten *ensinkään*, mutta liitepartikkeli saattaa muodostaa myös tilapäisiä yhtymiä melkein minkä tahansa kielen sanan ja taivutusmuodon kanssa. Lisäksi *-kin* voi tilapäisesti liittyä mihin tahansa sanaan, joka voisi saada tehosteekseen adverbin kuten *myös* (mt.: 238). Yleisesti liitepartikkelit ovat yleisiä puhutussa kielessä, ja ne ovat yhteydessä prosodisiin ilmiöihin. Liitepartikkelit ovatkin merkittävissä määrin suomen prosodian pragmaattisten tehtävien kieliopillistumia. (Hakulinen & Karlsson 1995: 330.)

2.3 Liitepartikkelin ryhmittely Korhosen ym. mukaan

Tässä luvussa esitellään Korhosen ym. (2017: 325–329) liitepartikkelin ryhmittely, jonka olen esitellyt esimerkkeineen ensimmäisen kerran proseminaarityössäni (Sälö 2023). Liitepartikkeli on jaettu ryhmiin sen mukaan, millaista merkitystä se ilmaisee eri esiintymistapauksissa. Jaottelussa käytetyt ryhmät ovat liitepartikkeli verbissä, liitepartikkeli muussa kuin verbissä, *-kAAn* myönteisessä lauseessa ja liitepartikkeli kysymyslauseessa. Tätä tutkielmaa varten olen kuitenkin tarkentanut käyttötyyppiryhmittelyjen kuvausta niin, että ’liitepartikkeli liittyneenä muuhun kuin verbiin’ on tässä tutkielmassa ’liitepartikkeli nominissa’. Pidin tarkennusta aiheellisena, sillä verbi-nomini-jako on täsmällisempi ja selvempi käsittää kuin jako verbeihin ja muihin kuin verbeihin.

2.3.1 Liitepartikkeli verbissä

Liitepartikkeli *-kin/-kAAn* ilmaisee verbiin liittyneenä puhujan tai kirjoittajan suhtautumista kyseessä olevaan asiaan. Tällöin liitepartikkeli voi ilmaista jotakin odotuksenmukaista (esimerkit 1 ja 2), samanmielisyyttä (3 ja 4), jotakin yllättävää (5 ja 6), vastustusta (7 ja 8) tai uhkausta (9 ja 10). Joissain tapauksissa merkitys voi olla tyypillinen ’myös’ (11), mutta tavallisimmin merkitys on liitepartikkelin ollessa liittyneenä verbiin jokin edempänä mainituista. Seuraavissa esimerkeissä (mt.) on esitetty kutakin merkitystä kohden sekä myönteinen että kielteinen esimerkki.

(1) Miehellä oli jo Simossa ollessaan noin 500 linnunmunaa käsittävä kokoelma, josta hän sai*kin* lisänimen ”munahullu”.
(2) Ohjauskorkoon ei odotettu muutosta, eikä sitä tullut*kaan*.

(3) – Hienoa! – Niin on*kin*!

(4) – Ei tämä lumentulo enää paljon naurata. – Ei naurata*kaan*.

(5) Mies yritti pankkiryöstöä – suostui*kin* ottamaan lainan!

(6) Google köhii – rahaa ei tullut*kaan* odotusten mukaisesti.

(7) Juna tuli*kin* ajoissa.

(8) Enkö saa*kaan* työmarkkinatukea?

(9) Uskalla*kin* väittää vastaan!

(10) Älä yritä*kään* tulla lähemmäs!

(11) Uskoin unelmiin, ja kyllä se kannatti*kin*.

2.3.2 Liitepartikkeli nominissa

Johonkin muuhun kuin verbiin, eli nominiin liittyneenä liitepartikkeli ilmaisee tavallisesti merkityksiä ’myös’ (12) tai ’jopa’ (13).

(12) Koira*kin* voi sairastua dementiaan.

(13) Sähköt voivat olla poikki useita*kin* päiviä.

Liitepartikkeli voi tässä tapauksessa ilmaista myös sitä, että kyseessä oleva asia on jonkin asteikon ääripäässä. Tällöin liitepartikkeli saa merkityksen ’jopa’ tai ’edes’. Kun merkitys on ’jopa’, fokusoitu konstituentti sijoittuu asteikon ääripäähän epätodennäköisimpänä vaihtoehtona (14). Kun merkitys on ’edes’, fokusoitu konstituentti sijoittuu asteikon ääripäähän todennäköisimpänä vaihtoehtona (15). (VISK: § 839) Koska asteikko ei ole tarkka, *-kin* ja *-kAAn* voidaan tulkita eri lauseyhteyksissä hieman eri tavoin. Esimerkiksi keskustelun avauksessa tai aiheen vaihtuessa ilmaisulla, jossa on liitepartikkeli *-kin/-kAAn*, voidaan esittää lisäys puhujille tuttuun aiheeseen (16).

(14) Minä*kin* unohdin sateenvarjoni (vaikka yleensä en unohtele asioita)

(15) Minä*kään* en unohtanut sateenvarjoani (vaikka yleensä unohtelen asioita)

(16) Se on Maija*kin* sitten eronnut.

Lisäksi *-kin* ja *-kAAn* aiheuttavat erilaisia merkityksiä sen mukaan, mihin sanaan ne ovat liittyneinä (17 ja 18).

(17) Minulta*kin* unohtui kännykkä. Minulta unohtui kännykkä*kin*. Minulta unohtui*kin* kännykkä.

(18) Minä*kään* en unohtanut kännykkää. Minä en unohtanut kännykkää*kään*. Minä en unohtanut*kaan* kännykkää.

2.3.3 *-kAAn* myönteisessä lauseessa

Liitepartikkelin kielteinen muoto *-kAAn* esiintyy vakiintuneena joissain myönteisissä ilmaisuissa. Näitä ovat esimerkiksi kysymykset, joissa kysymyksen esittäjä on muistavinaan vastausta (19), vertailu (20), ehtolause (21) ja lauseet, jotka ilmaisevat esimerkiksi liiallisuutta, rajallisuutta ja vaikeutta (22). Seuraavissa esimerkeissä (mt.) lausetyypille tyypilliset elementit on lihavoitu.

(19) **Missäs** Liisa nyt asuu*kaan*?

(20) Saatat olla onnekkaa**mpi** kuin arvaat*kaan*!

(21) **Jos** pienintä*kään* oiretta ilmaantuu, kannattaa käydä lääkärissä.

(22) Olet vielä **aika nuori** ajattelemaan*kaan* perheen perustamista.

2.3.4 Liitepartikkeli kysymyslauseessa

Liitepartikkelin myönteisen ja kielteisen muodon merkityserot erilaisissa kysymyslauseissa ovat usein epäselvät ja joskus jopa olemattomat. *-kin* on tavallinen ainoastaan kielteisissä *-kö-*kysymyksissä (23), joissa puhuja odottaa myöntävää vastausta. Sen sijaan huudahduksissa ja retorisissa kysymyksissä (24) sekä välinpitämättömyyttä ilmaisevissa kysymysmuotoisissa lauseissa (25) voidaan käyttää kumpaakin liitepartikkelin muotoa ilman merkityseroa.

(23) **Eikö ole***kin* hieno tunne?

(24) Miten tämä voi*kin* olla näin vaikeaa! Miten voi*kaan* olla näin ikävä jotakuta!

(25) Missä hän sitten asuu*kin*/asuu*kaan*, löydän hänet.

2.4 Saksan partikkelit

Monet saksan partikkelit merkitsevät astetta, mittaa, rajoitusta tai vastakohtaa (*zu, allzu, sehr, je, desto, auch, sogar, nur, fast*). Ne voivat myös ilmaista puhujan suhtautumista lausumaansa (*etwa, schon, ja*). (Gallman et al 2017: 279.) Vilkuna mainitsee (1984: 393) saksalaisten partikkelintutkijoiden nimittäneen asteikkopartikkeleiksi (Gradpartikel) sitä pikkusanaryhmää, johon mm. suomen *-kin/-kAAn*-liitepartikkeli kuuluu. Asteikkopartikkelien funktio on kertoa, millainen suhde partikkelin päärakenteen mahdollisten tarkoitteiden ja loppulauseen välillä on (mt.). Proseminaarityöni saksankielisistä deskriptiivisistä suomen kieliopeista ja suomenkielisestä normatiivisesta kieliopista koostuvan aineiston vertailun ja siitä tehtyjen havaintojen perusteella liitepartikkelin *-kin/-kAAn* saksankielisiä vastineita ovat *auch, wirklich, doch / doch nicht, sogar, ja (sonst), aber* ja *doch gleich (noch einmal).* Alla esittelen partikkeleiden *auch*, *doch*, *ja*, *aber* ja *mal* yleisimpiä funktioita ja esiintymisympäristöjä.

Saksan kielessä partikkelit ovat funktioiltaan tyypillisesti puhutun kielen välineitä, ja ne esiintyvät erityisesti spontaaneissa puhekielisissä ilmaisuissa (Lütten 1979: 30). Partikkeleiden *doch* ja *ja* funktioita ovat yhteisymmärryksen ilmaiseminen argumentaatiotilanteessa sekä yleisen tiedon, olemassaolon, ilmeisyyden ja tarkastelun ilmaiseminen. Lisäksi niillä voidaan viitata yhteiseen puhetilanteeseen, ja ne ovat usein sidoksissa väitelauseisiin ja nesessiivilauseisiin, joissa ne esiintyvät ensisijaisesti modaaliapuverbien kanssa. (mt.: 32–34) Hinrichs (1979: 256–257) mainitsee partikkelia *ja* käsitellyn tekstilingvistisestä näkökulmasta myös lauseen aloittavana ”kontaktisanana” sekä tulkintaa helpottavana välineenä ja rajasignaalina tietyissä puheviestintätilanteissa, kuten puheluissa. Hinrichs (mt.: 259) toteaa partikkelin *ja* funktioiksi myös tunnettuun asiaan viittaamisen sekä varmentamisen ja vahvistamisen.

Weydtin (1979: 395, 397) mukaan saksan partikkelin *doch* semanttinen piirre on, että se ilmaisee puhujan olettavan itsensä ja kuulijan olevan yksimielisiä siitä, mitä tietyllä lauseella ilmaistaan. Saksan partikkeli *aber* on Asbach-Schnitkerin (1979: 457–458) mukaan vastakohtaa tai rajoitusta ilmaiseva konjunktio, joka ilmaisee kahden komponentin (usein lauseen) välistä kontrastia. Partikkeleiden *auch* ja *doch* lisäksi myös partikkelia *mal* voidaan Stoltin (1979: 479) mukaan käyttää retorisena keinona vahvistamaan puhujan asemaa viestintätilanteessa. Partikkeli *mal* ilmaisee kohteliaisuutta käskyjen ja kehotusten yhteydessä,

partikkelilla *auch* voidaan ilmaista epäsuoruutta ja implisiittisyyttä, ja partikkelilla *doch* voidaan ilmaista oman sanoman puolustamista (mt.). Käsiteltyjen partikkeleiden funktiot ja esiintymisympäristöt on koottu taulukkoon (Taulukko 1) alle.

Taulukko 1. Luvussa 2.4 käsiteltyjen saksan partikkeleiden funktiot ja esiintymisympäristöt

partikkeli	funktiot/esiintymisympäristö
auch	○ retorinen keino puhujan aseman vahvistamiseksi viestintätilanteessa ○ ilmaisee epäsuoruutta ja implisiittisyyttä
doch	○ yhteisymmärryksen ja oman sanoman puolustamisen ilmaiseminen argumentaatiotilanteessa ○ yleisen tiedon, olemassa-olon, ilmeisyyden ja tarkastelun ilmaiseminen ○ yhteiseen puhetilanteeseen viittaaminen ○ väite- ja nesessiivilauseet ○ ilmaisee puhujan oletuksen itsensä ja kuulijan yksimielisyydestä ○ retorinen keino puhujan aseman vahvistamiseksi viestintätilanteessa
aber	○ vastakohtaa tai rajoitusta ilmaiseva konjunktio ○ ilmaisee kahden komponentin välistä kontrastia
ja	○ yhteisymmärryksen ilmaiseminen argumentaatiotilanteessa ○ yleisen tiedon, olemassa-olon, ilmeisyyden ja tarkastelun ilmaiseminen ○ yhteiseen puhetilanteeseen viittaaminen ○ väite- ja nesessiivilauseet ○ lauseen aloittava kontaktisana, tulkintaa helpottava väline, rajasignaali puheviestintätilanteissa ○ tunnettuun asiaan viittaaminen ○ varmentaminen ja vahvistaminen

mal	○ ilmaisee kohteliaisuutta käskyjen ja kehotusten yhteydessä ○ retorinen keino puhujan aseman vahvistamiseksi viestintätilanteessa

Partikkelin sisältävän ilmauksen funktion ja esiintymisympäristön huomioon ottaminen on olennaista, sillä partikkelien ja muiden taipumattomien sanojen luokat eivät ole tarkkarajaisia, vaan sama sana voi kuulua useampaan sanaluokkaan tai alaluokkaan (Nübling 2009: 594).

2.5 Käännösvastineet

Käännösvastineella tarkoitetaan kohdekielen sanaa tai ilmausta, jota käytetään vastineena lähtökielen sanalle tai ilmaukselle. Termillä viitataan lähtökielen sanan tai ilmauksen kohdekielisenä vastineena toimivaan sanaan tai ilmaukseen, ei itse vastaavuussuhteeseen eli ekvivalenssiin. (Ingo 1991: 82.) Kahden semanttisesti identtisen sanan löytäminen kahdesta eri kielestä on yhtä hankalaa kuin kahden täysin synonyymisen sanan löytäminen yhdestä kielestä (mt.: 87), Humboltin sanoin (Stolze 2018: 26) yksikään sana yhdessä kielessä ei vastaa täysin toisen kielen sanaa. Käännösvastine on siis kääntäjän kulloisessakin käännöstilanteessa valitsema, eikä termi itsessään ota kantaa siihen, onko vastine hyvä tai huono (Ingo 1991: 82). Kun tarkastellaan käännösvastineita tekstissä, niitä voidaan Ingon (1991: 87) mukaan tarkastella neljästä eri näkökulmasta, jotka ovat kieliaineksen muoto, kielivariaation näkökulma, merkitysnäkökulma ja pragmaattinen näkökulma. Nämä eivät sulje toisiaan pois, vaan niitä voidaan soveltaa samanaikaisesti samassa käännösvastineessa (mt.). Yksikönvaihto tarkoittaa, että käännöksessä käytetään erisuuruista kielen yksikköä kuin lähtökielisessä tekstissä kielten yksiköiden ollessa suurimmasta pienimpään virke, lause, lauseke, sana ja morfeemi (Vehmas-Lehto 1999: 50), jolloin esimerkiksi sen sijaan, että lähtökielessä morfeemilla ilmaistu merkitys käännettäisiin myös kohdekieleen morfeemilla, se käännetäänkin vastaavan merkityksen ilmaisevalla sanalla. Juuri muodoltaan lähtökielisestä ilmaisusta poikkeavat käännösvastineet ovat lähtökielisestä ilmaisusta semanttisesti poikkeavien käännösvastineiden ohella mielenkiintoisia käännöksessä tapahtuvien muutosten luokittelussa (Ingo 1991: 88).

Kääntäminen ei aina ole mahdollista, jolloin lähtökielen sanalle tai ilmaukselle ei ole kohdekielistä vastinetta. Catfordin (1965: 94) mukaan kääntäminen on mahdotonta, kun

lähtökielen funktioltaan olennaisia piirteitä ei voida muodostaa kohdekielisen tekstin kontekstuaaliseen tarkoitukseen – tämä ongelma on joko lingvistinen tai kulttuurinen. Kun lähtökielisen ilmauksen funktiolle olennaiset piirteet ovat ainakin osittain lähtökielen muodollisia piirteitä, kääntäminen on lingvistisesti mahdotonta. Mikäli siis kohdekielessä ei ole lähtökielistä ilmaisua (jonka tarkoitus ilmentyy olennaisesti ilmauksen muotorakenteessa) vastaavia muodollisia piirteitä, ilmaus on suhteellisen mahdoton kääntää. Tätä ilmenee tyypillisesti tapauksissa, joissa lähtökielelle ominainen monitulkintaisuus on funktionaalisesti, eli ilmauksen tarkoituksen kannalta, olennainen piirre. (mt.)

Sen lisäksi, että ilmauksen tarkoitukselle olennainen suomen kielen muodollinen piirre, liitepartikkeli *-kin/-kAAn,* voi liittyä melkein mihin tahansa sanaan lauseen, lausekkeen tai ilmauksen sisällä, ja ilmaisun merkitykseen vaikuttaa, mihin sanaan liitepartikkeli on liittynyt, voi liitepartikkelin funktion yhteenkin sanaan liittyneenä tulkita usealla tavalla. Liitepartikkelille ei ole saksassa muodollista vastinetta, joten sen kääntäminen saksaksi on lingvistisesti mahdotonta. Liitepartikkelin ilmaiseman merkityksen voi kuitenkin kääntää muuten kuin muodollisin keinoin, tai mikäli kääntäjä ei pidä sen ilmaisemaa merkitystä olennaisena kohdekielisen tekstin tarkoituksen kannalta, jättää kääntämättä. Stolzen (2018: 55) mukaan yksittäistä lähtökielen yksikköä vastaakin tavallisesti useampi kohdekielen vastine. On myös hyvä huomata, että ekvivalenssilla viitataan lähtö- ja kohdetekstin väliseen suhteeseen – ”ekvivalentti kääntäminen” ei ole mahdollista, mutta kohdetekstiä voidaan tiettyjen merkityksen kannalta tärkeimpien tekstitasojen osalta pitää lähdetekstin vastineena (Stolze 2018: 105).

Koska kontrastiivisen lingvistiikan näkökulmasta kääntämisessä keskeistä on kielen rakenteiden ja merkitysten kääntäminen, ja käännöstutkimuksessa painotetaan taas käännöksen käyttötarkoitusta, käännösvastine saa käsitteenä hieman eri merkityksen käännöstutkimuksen ja kontrastiivisen lingvistiikan kannalta määritettynä. Koller (2004: 223) kuvailee merkityseroa määrittämällä käännöstieteen tutkivan ekvivalenssin edellytyksiä ja kuvaavan kahden kielen käännösekvivalenssin kriteerit täyttäviä ilmaisuja ja tekstejä rinnakkain, mikä tekee siitä kielenkäytön (parole) tutkimusta. Kontrastiivisen lingvistiikan hän määrittää tutkivan vastaavuuden, eli muodollisen samankaltaisuuden, edellytyksiä ja kuvaavan toisiaan vastaavia rakenteita ja lauseita, mikä taas tekee siitä kielijärjestelmän (langue) tutkimusta. Ingon tekstivastineiden neljään näkökulmaan suhteutettuna kontrastiivisen lingvistiikan käännösvastineen merkitys määrittyy siis kieliaineksen muodon

ja merkityksen näkökulmasta, ja käännöstutkimuksen käännösvastineen merkitys määrittyy pragmaattisesta näkökulmasta sekä kotekstin ja kontekstin eli teksti- ja asiayhteyden näkökulmasta.

2.6 Uniikkiaineshypoteesi

Uniikkiaineshypoteesi on yksi käännösuniversaalihypoteeseista, jonka Tirkkonen-Condit esitti vuonna 2002. Uniikkiaineshypoteesin (Tirkkonen-Condit 2002, 2004, 2005) mukaan uniikkiainekset ovat kielellisiä elementtejä, joille ei ole suoria vastineita lähdekielessä tai -tekstissä (Kolehmainen 2013: 93). Huomionarvoista on, että uniikkiaines on uniikki tiettyä lähtökieltä vasten tarkasteltuna, ei välttämättä johonkin muuhun kieleen nähden (Kolehmainen 2013: 95). Hun & Manin (2024: 232) mukaan joitain käännösuniversaalitutkimuksia on kritisoitu juuri siitä syystä, ettei niissä ole otettu huomioon kielenulkoisia tekijöitä kuten lähtö- ja kohdekielen suhdetta, käännössuuntaa, kääntäjää, tekstilajia ja käännökseen jälkikäteen tehtyjä muokkauksia. Tällaisten tekijöiden huomiotta jättäminen selittää heidän mukaansa ristiriitaiset tulokset, kun on tutkittu samaa käännösuniversaalia eri kielipareissa, eri tekstilajeissa ja kielen eri tasoilla.

Tirkkonen-Conditin korpusanalyysi osoitti, että suomen liitepartikkelit *-kin* ja *-hAn* aliedustuivat englannista suomeen käännetyissä teksteissä verrattuna alun perin suomen kielellä kirjoitettuihin teksteihin (Kolehmainen 2013: 93). Koska lähdekielessä ei ole ärsykettä elementtien käytölle, kääntäjälle ei tule mieleen käyttää kohdekielen uniikkiainesta kohdetekstissä (Tirkkonen-Condit 2004: 178). Tällöin kääntäjä pyrkii pikemminkin jäljittelemään lähtökieltä kuin luomaan kohdekielelle ominaisen muodon (Hu & Man 2024: 229). Uniikkiainekset eivät kuitenkaan ole harvinaisia, vaan voivat päinvastoin esiintyä kohdekielen tavallisissa kielellisissä ilmauksissa niin morfologisella, leksikaalisella kuin syntaksisella tasolla (Tirkkonen-Condit 2004: 178).

Suomen liitepartikkeleilla ei ole muissa kielissä suoria vastineita, joten siirtääkseen niiden merkityksen kohdekieliseen tekstiin kääntäjän on analysoitava liitepartikkeli semanttisesti ja pragmaattisesti kussakin kontekstissaan (Tirkkonen-Condit 2004: 181). Uniikkiaineshypoteesin näkökulmana on siis kohdekielisen uniikkiaineksen käyttäminen lähdekielestä käännetyssä kohdekielisessä tekstissä (L2→L1). Hu & Man (2024: 230) mainitsevat Housen (2008) todenneen, että käännössuunta (L2→L1/L1→L2) vaikuttaa

universaaliuteen. Uniikkiaineshypoteesia ei ole tutkittu käännöstutkimuksessa vastakkaisessa suunnassa, eli käännettäessä vieraaseen kieleen päin, mutta uniikkiainesten aliedustus on todennäköistä myös tähän suuntaan, vaikkei siitä ole näyttää empiirisiä tutkimustuloksia (Kolehmainen 2013: 105, 108). Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkitaan lähtökielen uniikkiaineksen kääntämistä kohdekieleen, eli vastakkaisessa suunnassa kuin missä uniikkiaineshypoteesia on tutkittu. Uniikkiaineshypoteesin tulos kohdekielisen uniikkiaineksen aliedustumisesta lähtökielestä kohdekieleen käännetyissä teksteissä tukee tämän tutkielman kysymyksenasettelun olettamusta siitä, että liitepartikkelin yksi käännösvaihtoehto on nollakäännös, eli ettei liitepartikkelia käännetä ollenkaan, jolloin kyseinen uniikkiaines aliedustuu käännöksessä. Tutkielmassa siis testataan tätä käännösuniversaalia käännössuunnassa L1→L2.

3 Aineisto ja menetelmä

Seuraavissa alaluvuissa esitellään tutkielmassa käytetty aineisto ja miten sitä on käsitelty sekä kuvataan tutkielmassa käytetty tutkimusmenetelmä, kontrastiivinen analyysi.

3.1 Aineiston esittely

Tämän tutkielman aineisto koostuu kuudesta kaunokirjallisesta tekstistä, kahdesta tietokirjallisesta tekstistä ja yhdestä asiatekstistä sekä niiden saksannoksista. Eri tekstilajeista koostuva aineisto on liitepartikkelin kannalta edustavampi, sillä *-kin/-kAAn* on tekstuaalinen sidoskeino ja konnektiivi (Alho & Kauppinen 2008: 85), joita esiintyy erityisesti kertovissa, kuvailevissa ja erittelevissä tekstityypeissä, joita aineiston tekstilajit edustavat. Ideaalinen aineisto olisi ollut laajuudeltaan samankokoiset otannat eri tekstilajien tekstejä, mutta tämänkin aineiston esiintymien määrä oli pro gradu -tutkielmalle riittävä. Tarkoituksena oli alun perin käyttää asiateksteinä korpusten hallintatyökalu SketchEnginestä noudettuja EU:n toimielinten käännösmuistiaineistoja tai muita kaksikielisiä korpuksia, mutta niissä osoittautui ongelmalliseksi käännösyksikön lähtö- ja kohdekielen selvittäminen, sillä tekstien lähtökieli suomelle ja/tai saksalle on voinut EU:n yhteydessä olla englanti tai ranska. Tutkielman aineiston teokset on lueteltu alla tekstilajeittain. Teostietojen perässä on tunnus, jolla kukin teos esiintyy teksteistä kootussa korpuksessa, ja johon viitataan analyysiosion esimerkkien yhteydessä.

Kaunokirjallisuus

Haavikko, Paavo 1992: *Fleurin koulusyksy*. Helsinki: Art House. (fihaav.txt)

Haavikko, Paavo 1994: *Fleurs mittlere Reife*. Saksaksi kääntänyt Gisbert Jänicke. (fidehaav.txt)

Härkönen, Anna-Leena 2000: *Avoimien ovien päivä*. Helsinki: Otava. (fihark.txt)

Härkönen, Anna-Leena 2001: *Herzstechen*. Saksaksi kääntänyt Dagmar Mißfeldt. (fidehark.txt)

Idström, Annika 1991: *Veljeni Sebastian*. Helsinki: WSOY. (fiidst.txt)

Idström, Annika 1993: *Mein Bruder Sebastian*. Saksaksi kääntänyt Gabriele Schrey-Vasara. (fideidst.txt)

Mäki, Reijo 1995: *Sukkanauhakäärme*. Helsinki: Otava (fimaki.txt)

Mäki, Reijo 1997: *Die Strumpfbandnatter*. Saksaksi kääntänyt Andreas Ludden. (fidemaki.txt)
Paasilinna, Arto 1988: *Suloinen myrkynkeittäjä*. Helsinki: WSOY. (fipaas.txt)
Paasilinna, Arto 1998: *Die Giftköchin*. Saksaksi kääntänyt Regine Pirschel. (fidepaas.txt)
Tuuri, Antti 1989: *Talvisota*. Otava. (fituur.txt)
Tuuri, Antti 1992: *Winterkrieg*. Saksaksi kääntänyt Peter Uhlmann. (fidetuur.txt)

Tietokirjallisuus

Nikula, Riitta 1993: *Rakennettu maisema. Suomen arkkitehtuurin vuosisadat*. Helsinki: Otava. (finiku.txt)
Nikula, Riitta 1993: *Bebaute Landschaft. Finnlands Architektur im Überblick*. Saksaksi kääntänyt Carl-August von Willebrand. Helsinki: Otava. (fideniku.txt)
Tarkka, Jukka 1987: *Ei Stalin eikä Hitler. Suomen turvallisuuspolitiikka toisen maailmansodan aikana*. Helsinki: Otava. (fitark.txt)
Tarkka, Jukka 1991: *Weder Stalin noch Hitler. Finnland während des zweiten Weltkrieges.* Saksaksi kääntänyt Carl-August von Willebrand. Helsinki: Otava. (fidetark.txt)

Asiateksti

Terveydenhuolto Suomessa. 1990. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 5/1990. (fistm1.txt, fistm2.txt)
Gesundheitswesen in Finnland. 1990. Helsinki: Sozial- und Gesundheitsministerium. (fidestm1.txt, fidestm2.txt)

Tekstit koottiin korpukseksi korpusten hallintatyökalu SketchEnginellä. Korpuksesta etsittiin liitepartikkeliesiintymien konkordanssi verbeistä ja nomineista CQL-kielen avulla. Lisäksi teksteistä ja niiden saksannoksista luotiin Phrase-käännöstyökalulla tiedostot, joista rinnakkaistekstien kohdistamisen jälkeen etsittiin ja poimittiin taulukkolaskentaohjelma Excelillä liitepartikkelin esiintymät ja niiden esiintymisympäristöä vastaavat tekstinkohdat saksannoksissa. Esiintymistä jätettiin huomioimatta merkitykseltään itsenäisten adverbien tavoin käytettävät sanat, joissa liitepartikkeli esiintyy kiinteänä osana sekä indefiniittipronominit ja partikkelit, joissa liitepartikkeli esiintyy muodostimena. Tällaisia esiintymiä olivat mm. *jokin*, *kukin*, *kumpikin*, *mikään, mihinkään*, *kukaan*, *kumpikaan*, *ainakin*, *joskin*, *kuitenkin*, *ainakaan*, *joskaan*, *kuitenkaan, tietenkin, lainkaan, sittenkin, tietenkään, ollenkaan, sittenkään*.

Liitepartikkelin esiintymät ja niiden esiintymisympäristöä vastaavat saksannosten tekstinkohdat rinnakkain on ryhmitelty niiden ilmaiseman merkityksen mukaan neljään eri Korhosen ym. käyttötyyppiin, jotka ovat liitepartikkeli verbissä, liitepartikkeli nominissa, -*kAAn* myönteisessä lauseessa ja liitepartikkeli kysymyslauseessa. Lähtötekstin virkkeitä on sitten vertailtu käännöksen vastaaviin ja tarkasteltu, miten liitepartikkelia on käännetty, miten se käännetään kussakin käyttötyypissä, ja missä liitepartikkelin käyttötyypeissä on päädytty nollakäännökseen. SketchEnginen mukaan CQL-kielellä haettuna esiintymiä oli koko aineiston verbeissä ja nomineissa yhteensä 1010. CQL-kielen haku ei kuitenkaan tavoittanut kaikkia esiintymiä, sillä käytyäni aineiston läpi Excelissä ja karsittuani edellä mainitut huomiotta jätetyt esiintymät aineiston laajuudeksi tuli 1833 tarkasteluun kelpaavaa virkettä. Näistä 1618 oli peräisin kaunokirjallisesta aineistosta, 215 tietokirjallisesta aineistosta ja asiatekstiaineistosta. Tulokset havainnollistettiin määrällisesti, eli kunkin ilmenevän käännösvastineen esiintymismäärä ja nollakäännösten esiintymismäärä käyttötyyppiä kohden esitettiin frekvensseinä ja prosentteina.

3.2 Kontrastiivinen analyysi

Kontrastiivisen analyysin kriteerinä on, että vertailtavilla kielillä on jotain yhteistä (tertium comparationis), vaikka ne muilta osin eroaisivatkin toisistaan (Ke 2019: 32). Saksan kielessä esiintyy suomen -*kin/-kAAn*-liitepartikkelia merkitykseltään vastaavia ilmauksia, kuten modaalipartikkeleita, mutta yhtä vastaavaa kielellistä elementtiä saksassa ei liitepartikkelille ole, eikä ole varmuutta siitä, miten liitepartikkelia käännetään. Kontrastiivinen analyysi koostuu kahdesta vaiheesta: ensin kumpikin vertailtava kieli kuvaillaan siinä määrin kuin on tarpeellista, ja sitten kieliä verrataan tutkittavan ilmiön kannalta rinnakkain (Ke 2019: 42). Kontrastiivisen analyysin tarkoitus on alusta asti ollut ratkaista kääntämisen rakenteellisia ongelmia (Baker 2004: 288). Koller (2004: 224) mainitsee V. Ivirin (1974: 97f) todenneen käännösten käytettävyydestä ja funktiosta kontrastiivisissa analyyseissä, että käännösekvivalenssista on hyötyä vain samaa ilmaisevien kielellisten yksiköiden poimimiseen kahdesta kielestä, minkä jälkeen käännösten hyödyntäminen kontrastiivisessa analyysissä päättyy – sen jälkeen on määrä analysoida poimittujen yksiköiden syntaktis-semanttiset ominaisuudet ja vertailla niitä kielten välisten yhteneväisyyksien ja eroavaisuuksien havaitsemiseksi.

Analyysi etenee kuvauksesta kontrastointiin kolmessa vaiheessa: ensimmäisessä vaiheessa vertailtavien kielten verrattaville ilmiöille etsitään soveltuvat kuvaukset. Toisessa vaiheessa ilmiöille määritetään vertailuperustaksi jokin yhteinen tekijä (tertium comparationis) ja todetaan kahden kielen ilmiöiden vertailtavuuden ongelma. Kolmannessa vaiheessa – kun kyse on yksisuuntaisesta vertailusta, kuten tässä tutkielmassa – toinen vertailtavista kielistä valitaan lähtökieleksi, joka tässä tutkielmassa on suomi. Tutkimuksen aineistona käytetään tavallisesti kaksikielisiä korpuksia – tässä tutkielmassa aineistona on suomenkielisistä alkuperäisteksteistä ja niiden saksankielisistä käännöksistä koostuva rinnakkaiskorpus. (Kolehmainen, Miestamo & Nordlund 2013: 11.) Piitulaisen (2011: 327–275) mukaan rinnakkaiskorpukset sopivat käännöstutkimuksen lisäksi erityisesti juuri morfologisten, syntaktisten ja semanttisten kontrastiivisten analyysien aineistolähteiksi (Järventausta 2013: 112). Kontrastiivisen analyysin pohjaksi etsittäviltä kielikohtaisilta verrattavien ilmiöiden kuvauksilta edellytetään, että ne ovat teoreettisilta lähtökohdiltaan yhteneväisiä ja toisistaan riippumattomia. Kuvauksen pohjaksi soveltuu periaatteessa mikä tahansa teoreettinen kielioppimalli, kunhan kontrastoitavat kielet on kuvattu saman kielioppimallin mukaan ja samoja käsitteitä käyttäen. (Järventausta 2013: 103)

Tertium comparationis on kontrastiivisen analyysin metodinen välttämättömyys. Jos tämä kieliopillinen kontrastiivinen tutkielma olisi kaksisuuntainen, kontrastoitavista kielistä riippumattomana vertailuperustana olisi käännösekvivalenssi – tällöin vertailtavien kielten muodot ovat vertailukelpoisia silloin, kun ne ovat toistensa käännöksiä, siis semanttisesti ja pragmaattisesti ekvivalentteja. (Järventausta 2013: 104–106.) Koska kyseessä on kuitenkin yksisuuntainen kontrastointi, lähtökohtana ei ole erillinen vertailuperusta, vaan toinen kontrastoitavista kielistä, tässä tutkielmassa suomi. Muuttumaton vertailuperusta, tertium comparationis, on siis lähtökielen piirre eli suomen kielen liitepartikkeli *-kin/-kAAn*. Kontrastoinnissa edetään etsimällä valitun kielen piirteen, tässä tutkielmassa liitepartikkelin, vastineet kohdekielestä, tässä tutkielmassa saksasta. (Järventausta 2013: 110.)

Krzeskowskin (1990: 37–45) mukaan morfosyntaktisissa kontrastoinneissa tuloksena on jokin seuraavista kolmesta vaihtoehdosta: lähtökielen ja kohdekielen vertailtavat ilmiöt ovat joiltakin ominaisuuksiltaan samanlaiset, lähtökielen ja kohdekielen vertailtavat ilmiöt ovat joiltakin ominaisuuksiltaan erilaiset tai kohdekielessä ei ole vastinetta lähtökielen ilmiölle

(Järventausta 2013: 108–109). Liitepartikkelin *-kin/-kAAn* kontrastointi suomesta saksaan on morfosyntaktista, sillä kyseistä kieliopillista morfeemia, joka vaikuttaa koko kontekstilauseensa tai -lausekkeensa tulkintaan, voidaan määritellä sekä morfologisesti että syntaktisesti. Chestermanin (1998: 52–61) kontrastoivan funktionaalisen analyysin mallin mukaan hypoteesina on havainto lähtö- ja kohdekielen ilmiöiden määrittelemättömästä samanlaisuudesta, ja hypoteesia testataan korpusaineiston avulla ja muutetaan niin kauan, kunnes erot ja yhtäläisyydet voidaan todentaa mahdollisimman tarkasti (Järventausta 2013: 109).

4 Analyysi

Tässä luvussa käydään läpi aineiston kokonaiskuva ja analysoidut käännösvastineet. Luvussa 4.1 esitellään yleisiä piirteitä, kuten aineiston jakauma kaunokirjallisuuden sekä tietokirjallisuuden ja asiatekstien välillä, liitepartikkelin käyttötyyppien ja käännösvastineiden osuudet aineistossa, nollakäännösten osuudet koko aineistossa ja käyttötyypeittäin sekä käännösvastineiden osuudet käyttötyypeittäin. Luvussa 4.2 käsitellään hypoteesin käännösvastineita ja luvussa 4.3 aineistosta havaittuja hypoteesin ulkopuolisia käännösvastineita. Luvussa 4.4 esitellään yhteenveto analyysin tuloksista ja pohditaan nollakäännöstä liitepartikkelin käännösvaihtoehtona.

4.1 Aineiston yleisiä piirteitä

Koko aineistosta tarkasteltavaksi päätyi yhteensä 1833 liitepartikkelin sisältävää virkettä, joista 1618 oli peräisin kaunokirjallisesta aineistosta, 215 tietokirjallisesta aineistosta ja asiatekstiaineistosta (ks. Kaavio 1).

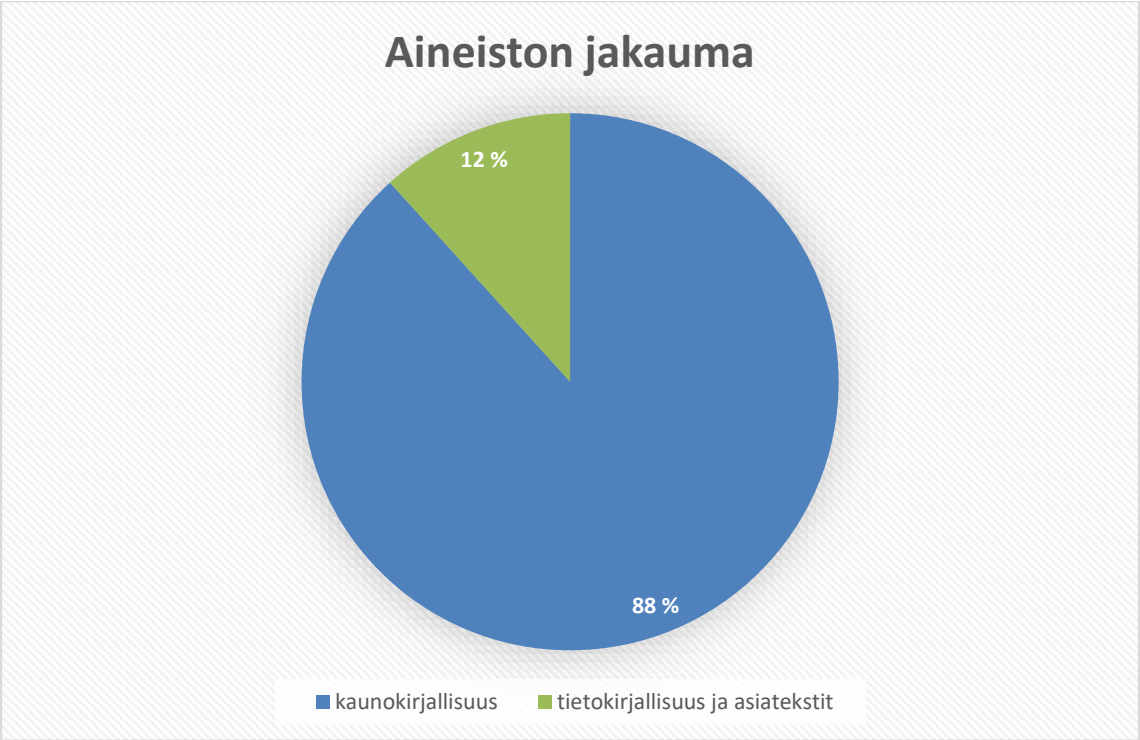

Kaavio 1. Aineiston jakauma kaunokirjallisuuden sekä tietokirjallisuuden ja asiatekstien välillä.

Suurin osa virkkeistä sisältää yhden tarkasteltavan liitepartikkelin, mutta aineistossa oli myös pari virkettä, joissa tarkasteltavia liitepartikkeleita on kaksi. Luokittelu neljään

käyttötyyppiryhmään tapahtui ryhmien ’liitepartikkeli verbissä’ ja ’liitepartikkeli nominissa’ välillä nimiensä mukaisesti, mutta ryhmien ’-*kAAn* myönteisessä lauseessa’ ja ’liitepartikkeli kysymyslauseessa’ kohdalla luokittelun kriteereihin oli tehtävä selvä rajaus, sillä yksi Korhosen ym. ’-*kAAn* myönteisessä lauseessa’ -ryhmän tyypillisistä käytöistä on myös kysymyslause. Näin ollen ne -*kAAn*-liitepartikkelin sisältävät kysymyslauseet, joissa kysymyksen esittäjä on muistavinaan vastausta (esim. *Mitä te nyt oikein kuvaattekaan?* fihark.txt), luokiteltiin ’-*kAAn* myönteisessä lauseessa’ -käyttötyyppiin. Tähän käyttötyyppiin luokiteltiin myös -*kAAn*-liitepartikkelin sisältävät MA-infinitiivin abessiivissa taipuvat verbit (*katsomattakaan, puhumattakaan).* Käyttötyyppiin ’liitepartikkeli kysymyslauseessa’ luokiteltiin kaikki muuta merkitystä ilmaisevat kysymyslauseet.

Koko aineistosta (1833 esiintymää) liitepartikkelin käyttötyyppiryhmään ’liitepartikkeli verbissä’ luokittui 432 esiintymää (23,6 %), käyttötyyppiryhmään ’liitepartikkeli nominissa’ 1344 esiintymää (73,3 %), käyttötyyppiryhmään ’-*kAAn* myönteisessä lauseessa’ 21 esiintymää (1,1 %) ja käyttötyyppiryhmään ’liitepartikkeli kysymyslauseessa’ 36 esiintymää (2,0 %). Kaunokirjallisesta aineistosta (1618 esiintymää) käyttötyyppiryhmään ’liitepartikkeli verbissä’ luokittui 400 esiintymää (24,7 %), käyttötyyppiryhmään ’liitepartikkeli nominissa’ 1164 esiintymää (71,9 %), käyttötyyppiryhmään ’-*kAAn* myönteisessä lauseessa’ 18 esiintymää (1,1 %) ja käyttötyyppiryhmään ’liitepartikkeli kysymyslauseessa’ 35 esiintymää (2,2 %).

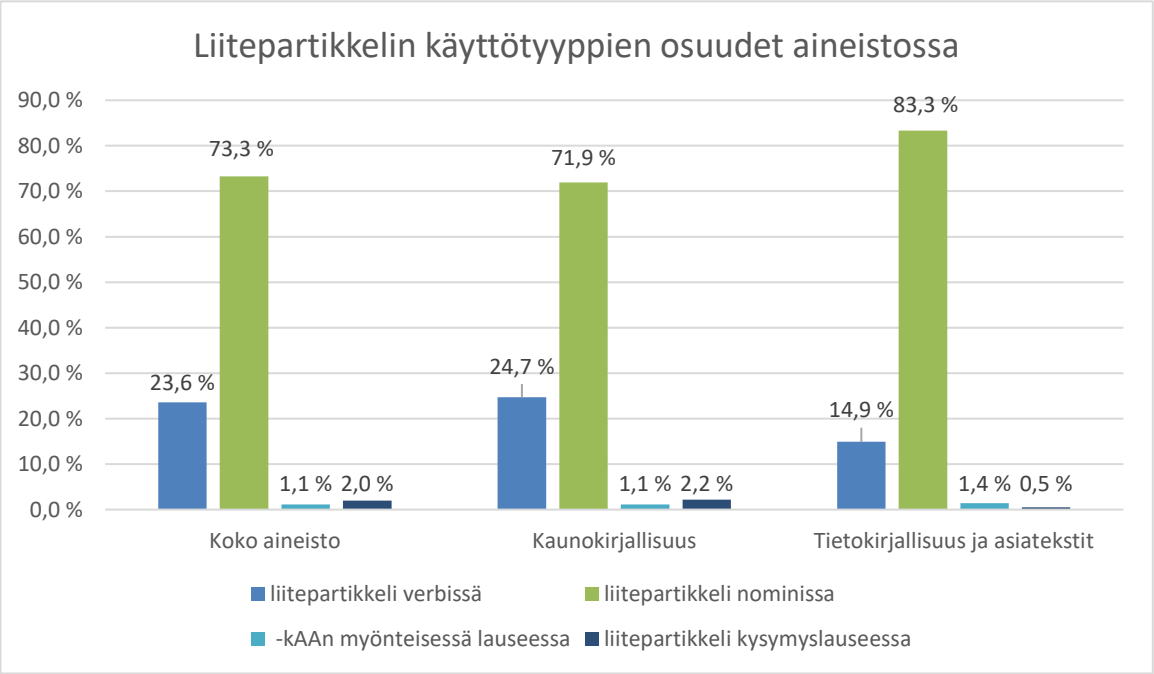

Kaavio 2. Liitepartikkelin käyttötyyppien osuudet aineistossa.

Tietokirjallisesta aineistosta ja asiatekstiaineistosta (215 esiintymää) ’liitepartikkeli verbissä’ -esiintymiä oli 32 (14,9 %), ’liitepartikkeli nominissa’ -esiintymiä oli 179 (83,3 %), ’-*kAAn* myönteisessä lauseessa’ -esiintymiä oli kolme (1,4 %) ja ’liitepartikkeli kysymyslauseessa’ -esiintymiä yksi (0,5 %) (ks. Kaavio 2).

Koko aineiston liitepartikkeliesiintymistä (1833) saksaksi oli käännetty 774 esiintymää (42,2 %), eli nollakäännöksiä koko aineistosta oli 1059 (57,8 %) (ks. Kaavio 4). Partikkeleita *ja, auch* ja *doch* sekä adverbiä *wirklich* esiintyi käännöksissä muissakin asemissa kuin liitepartikkelin vastineina, kuten *ja* vastaamassa suomen liitepartikkelia -*hAn*, ja *auch* yhdessä *wenn*-konjunktion kanssa vastaamassa suomen *vaikka*-konjunktiota. Saksaksi käännetyistä liitepartikkeleista 653 (84,4 %) oli käännetty saksan partikkelilla *auch* (ks. Kaavio 3). Hypoteesin vastineista *sogar* esiintyi liitepartikkelin käännösvastineena 37 kertaa (4,8 %), *wirklich* yhdeksän kertaa (1,2 %), *doch / doch nicht* 11 kertaa (1,4 %) ja *aber* kolme kertaa (0,4 %). Liitepartikkeli oli käännetty partikkeliksi *ja* seitsemän kertaa (0,9 %), ja koko aineistossa oli liitepartikkelin käännösvastineena vain yksi (0,1 %) *doch gleich (noch einmal)*, joka sekin oli lyhennetyssä muodossa *noch mal*, mutta tunnistettavissa virkkeensä merkityksen perusteella:

(26) Mikä sinusta taas tulikaan? (fiidst.txt)
Was wolltest du *noch mal* werden? (fideidst.txt)

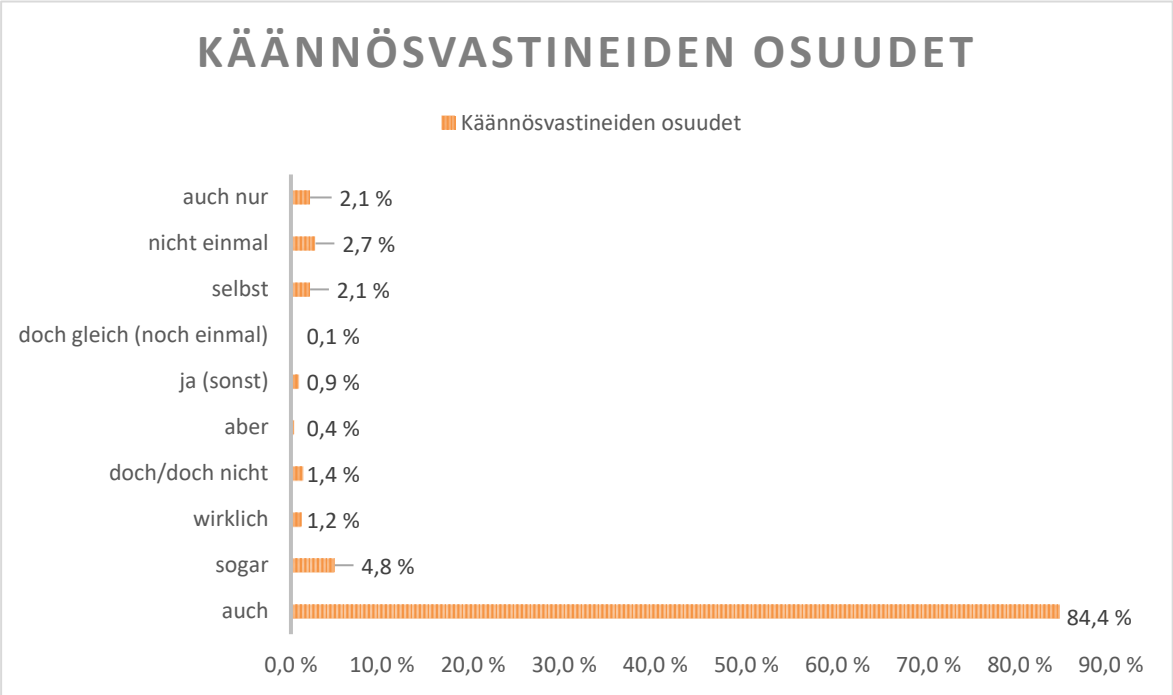

Kaavio 3. Käännösvastineiden osuudet.

Hypoteesin käännösvastineiden lisäksi aineistosta nousi kolme muuta liitepartikkelin käännösvastinetta, joiksi liitepartikkelia oli käännetty itse asiassa enemmän kuin hypoteesin käännösvastineiksi *wirklich, doch / doch nicht, ja (sonst), aber* ja *doch gleich (noch einmal).* Nämä aineistosta nousseet käännösvastineet olivat *selbst*, *nicht einmal* ja *auch nur*. *Selbst* oli liitepartikkelin käännösvastineena 16 kertaa (2,1 %), *nicht einmal* 21 kertaa (2,7 %) ja *auch nur* 16 kertaa (2,1 %) (ks. Kaavio 3).

Koko aineiston 1344:stä käyttötyyppiin ’liitepartikkeli nominissa’ luokittuvasta liitepartikkeliesiintymästä 657 (48,9 %) oli käännetty saksaksi, eli nollakäännöksiä oli tässä käyttötyypissä 687 (51,1 %). Aineiston 432:sta käyttötyyppiin ’liitepartikkeli verbissä’ luokittuvasta esiintymästä 109 (25,2 %) oli käännetty saksaksi, eli nollakäännöksiä tässä käyttötyypissä oli 323 (74,8 %). Aineiston kahdestakymmenestäyhdestä (21) käyttötyyppiin ’-*kAAn* myönteisessä lauseessa’ luokittuvasta esiintymästä kolme (14,3 %) oli käännetty saksaksi, nollakäännöksiä oli siis 18 (85,7 %). Aineiston kolmestakymmenestäkuudesta (36) käyttötyyppiin ’liitepartikkeli kysymyslauseessa’ luokittuvasta esiintymästä 5 (13,8 %) oli käännetty saksaksi, nollakäännöksiä tässä käyttötyypissä oli siis 31 (86,1 %) (ks. Kaavio 4).

Kaavio 4. Nollakäännösten osuudet koko aineistossa ja käyttötyypeittäin.

Käyttötyypissä ’liitepartikkeli verbissä’ liitepartikkelin kaikista käännöksistä (109) yleisin käännösvastine oli *auch* (käännösvastineena 72 kertaa, 66,1 %) ja toiseksi yleisin *doch / doch nicht* (9 kertaa, 8,3 %). Näiden jälkeen järjestyksessä yleisimmät olivat *ja (sonst)* (7 kertaa, 6,4 %), *wirklich* (6 kertaa, 5,5 %), *nicht einmal* (5,5 kertaa, 5,0 %), *sogar* (5 kertaa, 4,6 %), *auch nur* (2,5 kertaa, 2,3 %) ja *aber* (2 kertaa, 1,8 %). Liitepartikkeli ei verbiin liittyneenä saanut käännösvastineekseen kertaakaan vastineita *selbst* tai *doch gleich (noch einmal).* Eräässä virkkeessä liitepartikkeli esiintyi kaksi kertaa: toinen esiintymä oli käännetty vastineella *auch*, toinen peräkkäisillä vastineilla *nicht einmal* ja *auch nur* (esimerkki 27).

(27) Hän ei koskenut sormellaankaan, päinvastoin kuin minä, joka kiedoin käteni hänen kaulansa ympärille, niin nöyryyttävältä ja vastentahtoiselta kuin se tuntuikin. (fihark.txt)
Sie berührte mich *nicht einmal auch nur* mit den Fingerspitzen, im Gegensatz zu mir, die ihr die Arme um den Hals schlang, so demütigend und widerstrebend es *auch* sein mochte. (fidehark.txt)

Koska vastineita oli laskelmien vertailtavuuden vuoksi oltava yhtä paljon kuin saksaksi käännettyjen esiintymien määrä yhteensä, vastineen esiintyvyys, luku 1, jaettiin yhden liitepartikkelin kääntämisessä käytetyn kahden vastineen kesken, eli kummankin esiintyvyys merkittiin taulukkoon luvulla 0,5.

Käyttötyypissä ’liitepartikkeli nominissa’ liitepartikkelin kaikista käännöksistä (657) yleisin käännösvastine oli *auch* (käännösvastineena 580 kertaa, 88,3 %) ja toiseksi yleisin *sogar* (31 kertaa, 4,7 %). Näiden jälkeen järjestyksessä yleisimmät olivat *selbst* (16 kertaa, 2,4 %), *nicht einmal* (15 kertaa, 2,3 %), *auch nur* (11 kertaa, 1,7 %), *wirklich* (2 kertaa, 0,3 %) sekä *doch / doch nicht* ja *aber*, jotka molemmat olivat liitepartikkelin käännösvastineena kerran (0,15 %). Liitepartikkeli ei nominiin liittyneenä saanut käännösvastineekseen kertaakaan vastineita *ja (sonst)* ja *doch gleich (noch einmal)*.

Käyttötyypin ’-*kAAn* myönteisessä lauseessa’ liitepartikkeliesiintymistä kolme oli käännetty saksaksi. Niistä kaksi oli käännetty vastineella *auch nur* (66,7 %) ja yksi vastineella *doch gleich (noch einmal)* (33,3 %). *Doch gleich (noch einmal)* on ainoassa esiintymässään lyhennetyssä muodossa *noch mal*, mutta kuitenkin tunnistettavissa kyseiseksi vastineeksi virkkeen ilmaiseman merkityksen perusteella, sillä virke on käyttötyypille tyypillinen kysymyslause, jossa kysymyksen esittäjä on muistavinaan vastausta (ks. esimerkki 26 edellä).

Käyttötyypin ’liitepartikkeli kysymyslauseessa’ liitepartikkeliesiintymistä viisi oli käännetty saksaksi. Niistä kaksi oli käännetty vastineella *auch* (40 %). *Sogar*, *wirklich* ja *doch / doch nicht* olivat kaikki liitepartikkelin vastineena kerran (20 %). Liitepartikkeli ei kysymyslauseessa saanut käännösvastineekseen kertaakaan vastineita *ja (sonst), aber, doch gleich (noch einmal), selbst, nicht einmal* tai *auch nur* (ks. käännösvastineiden osuudet käyttötyypeittäin, Kaavio 5).

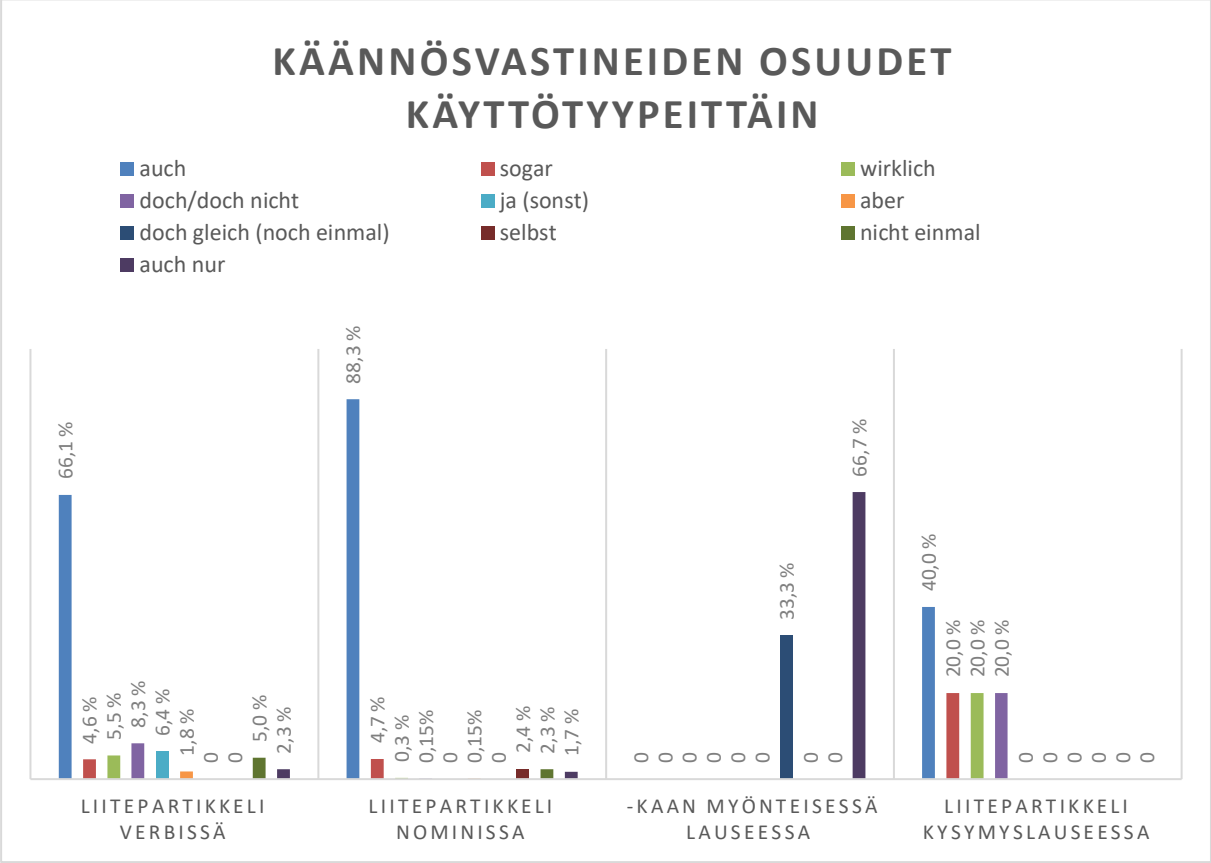

Kaavio 5. Käännösvastineiden osuudet käyttötyypeittäin.

4.2 Hypoteesin käännösvastineet

Tässä jaksossa käsitellään hypoteesin käännösvastineiden *auch, wirklich, doch / doch nicht, sogar, ja (sonst), aber* ja *doch gleich (noch einmal)* käyttöä liitepartikkelin *-kin/-kAAn* käännösvastineina aineistossa ja esitellään käyttöön liittyviä havaintoja.

4.2.1 Auch

Auch oli ylivoimaisesti liitepartikkelin yleisin käännösvastine kaikissa muissa käyttötyypeissä paitsi käyttötyypissä ’*-kAAn* myönteisessä lauseessa’, jossa liitepartikkelia ei ollut käännetty

partikkelilla *auch* kertaakaan. *Auch* vastaa liitepartikkelin ehkä yleisintä merkitystä ’myös, ei myöskään’. Esimerkissä 28 *auch* on käännösvastineena käyttötyypissä ’liitepartikkeli nominissa’, esimerkeissä 29 ja 30 käyttötyypissä ’liitepartikkeli verbissä’ ja esimerkeissä 31 ja 32 käyttötyypissä ’liitepartikkeli kysymyslauseessa’.

(28) Suomalaiset torjuivat nämä*kin* aloitteet. (fitark.txt)
Die Finnen wiesen *auch* diese Vorschläge ab. (fidetark.txt)

(29) Katson suoraan äitiin, niin vaikealta kuin se tuntuu*kin*. (fihark.txt)
Ich schaue Mutter unverwandt an, so schwer es *auch* fällt. (fidehark.txt)

(30) Mä vaan ilmottelen että älä tule nyt ihan heti Eerikinkadun kämppääs, äläkä soittele*kaan* sinne. (fipaas.txt)
Ich wollt' dir bloß sagen, du sollst nachher nicht in deine Bude in der Eerikstraße kommen und *auch* nicht anrufen. (fidepaas.txt)

(31) Onks sun pakko paljastaa minut*kin*? (fimaki.txt)
Mußt du mich denn *auch* noch verpfeifen? (fidemaki.txt)

(32) Ja kuinka olisi voinut*kaan* olla, hänhän pelkäsi joskus vielä enemmän kuin minä. (fihark.txt)
Wie hätte sie das *auch* sein können, manchmal hatte sie sogar größere Angst als ich. (fidehark.txt)

Auch oli saksaksi käännetyistä 774:stä liitepartikkelin esiintymästä 653:n käännösvastineena. Esimerkeissä 29 ja 32, joissa liitepartikkeli on verbissä, on hyvin nähtävissä nimenomaan tässä käyttötyypissä ilmenevä liitepartikkelin odotuksenmukaisuutta ja samanmielisyyttä ilmaiseva merkitys.

4.2.2 Sogar

Sogar oli kaikista liitepartikkelin käännösvastineista toiseksi yleisin, vaikka käyttötyypissä ’*-kAAn* myönteisessä lauseessa’ sitä ei esiintynyt kertaakaan, ja kysymyslauseessakin se oli liitepartikkelin käännösvastineena vain kerran. *Sogar* vastaa liitepartikkelin merkitystä ’jopa’.

Esimerkissä 33 *sogar* on liitepartikkelin käännösvastineena käyttötyypissä ’liitepartikkeli verbissä’, esimerkeissä 34 ja 35 käyttötyypissä ’liitepartikkeli nominissa’ ja esimerkissä 36 käyttötyypissä ’liitepartikkeli kysymyslauseessa’.

(33) Aseiden hankkiminen käy sentään jotenkuten sodan sytyttyä*kin*. (fitark.txt)
Die kann man sich *sogar* nach Kriegsausbruch noch irgendwie besorgen. (fidetark.txt)

(34) Vanhojen koristeaiheiden eklektinen käyttö oli hyvin vapaata, joskus ironista*kin*. (finiku.txt)
Die eklektische Verwendung alter Dekormotive war sehr frei, manchmal *sogar* ironisierend. (fideniku.txt)

(35) Irlannissa*kin* on nyt alettu kampanjoimaan vapaamman abortin puolesta. (fihark.txt)
Sogar in Irland hat man jetzt Gesetze zur legalen Abtreibung erlassen. (fidehark.txt)

(36) Tiedä vaikka olisi kilpaillut*kin* pistoolilla? (fimaki.txt)
Vielleicht hat er *sogar* beim Wettschießen mit Pistole mitgemacht? (fidemaki.txt)

Sogar oli saksaksi käännetyistä 774:stä liitepartikkelin esiintymästä 37:n käännösvastineena. Kuten esimerkeistä näkyy, ’jopa’ on liitepartikkelin ilmaisemana merkityksenä mahdollinen käyttötyypistä riippumatta.

4.2.3 Wirklich

Wirklich vastaa liitepartikkelin merkitystä ilmaista hämmästystä tai yllättyneisyyttä siitä, että jotakin todella tapahtuu tai ei tapahdu, tai että jokin onkin tai ei olekaan väitetynlainen. Esimerkeissä 37, 38 ja 39 *wirklich* on liitepartikkelin käännösvastineena käyttötyypissä ’liitepartikkeli verbissä’, esimerkissä 40 käyttötyypissä ’liitepartikkeli nominissa’ ja esimerkissä 41 käyttötyypissä ’liitepartikkeli kysymyslauseessa’.

(37) Ehkä se valehteleekin. (fihark.txt)
Vielleicht hat sie ja *wirklich* gelogen. (fidehark.txt)

(38) Aukean takaa kuulimmekin monenlaisia ääniä. (fituur.txt)
Auf der anderen Seite der Ebene waren *wirklich* vielerlei Geräusche zu hören. (fidetuur.txt)

(39) Ehkä se onkin hyvin oikea sana, ajankohdan huomioon ottaen. (fihaav.txt)
Vielleicht ist es *wirklich* das richtige Wort, wenn man den Zeitpunkt in Betracht zieht. (fidehaav.txt)

(40) Ei mulla ollut aikomustakaan tappaa sitä kaveria. (fimaki.txt)
Ich hatte *wirklich* nicht die Absicht, diesen Typen umzubringen. (fidemaki.txt)

(41) Onko sellaisia olemassa oikeastikin? (fimaki.txt)
Ach, so was gibt's *wirklich*? (fidemaki.txt)

Wirklich oli saksaksi käännetyistä 774:stä liitepartikkelin esiintymästä yhdeksän esiintymän käännösvastineena. Esimerkissä 37 partikkeli *ja* ei ilmaise *-kin/-kAAn*-liitepartikkelin merkitystä, vaikka onkin yksi sen käännösvastineista, vaan tässä se ilmaisee puhetilanteessa tunnetun väitteen varmentamista tai vahvistamista.

4.2.4 Doch / doch nicht

Doch ja kielteisessä yhteydessä *doch nicht* olivat aineistossa liitepartikkelin käännösvastineena erityisesti liitepartikkelin ollessa liittyneenä verbiin. Esimerkeissä 42–44 *doch / doch nicht* on liitepartikkelin käännösvastineena käyttötyypissä ‘liitepartikkeli verbissä’ ja esimerkissä 45 käyttötyypissä ‘liitepartikkeli kysymyslauseessa’.

(42) Että pitikin kaunista kesää. (fipaas.txt)
Was schön der Sommer *doch* war! (fidepaas.txt)

(43) Otan jonkun, ja sitten kun kassa on kilahtanut, päätänkin vaihtaa kalliimpaan. (fihark.txt)

Ich suche ein Geschenk aus, und wenn ich dann an der Kasse stehe, überlege ich es mir wieder anders und entscheide mich *doch* für das Teuerste. (fidehark.txt)

(44) Tukikohdassa ei enää ollut*kaan* meikäläisiä vaan siellä istuikin ryssä. (fituur.txt)
Dort saßen *doch nicht* die Unsrigen, sondern die Russen. (fidetuur.txt)

(45) Miten paljon maailmaa voidaan*kaan* hyvällä suunnittelulla parantaa. (fihaav.txt)
Wie viel kann man *doch* die Welt mit guter Planung verbessern. (fidehaav.txt)

Partikkeli *doch* esiintyi aineiston teksteissä usein myös liitepartikkelin *-hAn* merkityksessä. Tyypillisesti se esiintyi tällöin joko niin, että suomenkielisessä virkkeessä on sekä *-hAn* että *-kin/-kAAn*, jolloin usein vain *-hAn* oli käännetty partikkelilla *doch*, tai niin, että virkkeessä on vain *-kin/-kAAn*, mutta käännöksessä *doch* vastasi selvästi merkitykseltään enemmän liitepartikkelia *-hAn.* Tähän vaikuttanee se, että saksan sanajärjestys ei aina mahdollista liitepartikkelin vastineen sijoittamista sen pääsanaan nähden niin, että vastineen vaikutus pääsanaan olisi sama kuin suomeksi. Myös liitepartikkelia vastaamaan valitun partikkelin valinta vaikuttaa lopulliseen merkitykseen. Esimerkeissä 46–49 havainnollistetaan tapauksia, joissa *doch* ei ole liitepartikkelin *-kin/-kAAn* käännösvastine, vaan vastaa enemmän liitepartikkelin *-hAn* merkitystä. Esimerkkien jälkeen on havainnollistettu hakasuluissa, miten *doch* on pikemminkin liitepartikkelin *-hAn* merkityksen vastineena.

(46) Niitten*kin* tytär tappo itsensä. (fihark.txt)
Ihre Tochter hat sich *doch* das Leben genommen. (fidehark.txt)
[Niiden tytär*hän* tappo itsensä.]

(47) Kun kohta on meidän hääpäivä*kin*. (fihark.txt)
Bald ist *doch* unser Hochzeitstag. (fidehark.txt)
[Kun kohta*han* on meidän hääpäiväkin.]

(48) Mitähän iloa minusta*kin* on äidille ollu. (fihark.txt)
Ich habe Mutter *doch* keine Freude gemacht. (fidehark.txt)

[Mitä*hän* iloa minustakin on äidille ollu.]

(49) En kai minä*kään* joka paikkaan kerkeä. (fihark.txt)
Ich kann *doch nicht* überall zur gleichen Zeit sein. (fidehark.txt)
[En*hän* kai minäkään joka paikkaan kerkeä.]

Doch / doch nicht oli saksaksi käännetyistä 774:stä liitepartikkelin esiintymästä yhdentoista käännösvastineena. Esimerkissä 46 lähemmäs liitepartikkelin merkitystä sanassa *niittenkin* päästäisiin muun aineiston perusteella käyttämällä käännösvastinetta *auch*. *Doch* on tässä tapauksessa kuitenkin idiomaattinen ja vastaa koko lauseen sanomaa ja sävyä riittävästi.

4.2.5 Ja

Ja (sonst) esiintyi aineistossa liitepartikkelin käännösvastineena yksinomaan käyttötyypissä ’liitepartikkeli verbissä’ (esimerkit 50 ja 51).

(50) Lasten ja nuorten hampaiston terveydentila on*kin* nopeasti parantunut ja on tänään Euroopan parhaita. (fistm2.txt)
Die Gesundheitszustand des Zahngeheges der Kinder und Jugendlichen hat sich *ja* schnell verbessert und zählt heute zu den besten in Europa. (fidestm2.txt)

(51) Sen takia on*kin* niin traagista että ne silti epäonnistuu. (fihark.txt)
Das ist *ja* gerade das Tragische, weil sie trotzdem scheitern. (fidehark.txt)

Nominin yhteydessä myös partikkelin *ja* merkitys vastasi suomen liitepartikkelin *-hAn* merkitystä (esimerkki 52).

(52) Ja kyllä minä uskallan, uskalsin*han* minä kieltäytyä joulukirkostakin. (fihark.txt)
Aber natürlich traue ich mich, ich habe mich *ja* auch getraut, den Weihnachtsgottesdienst zu verweigern. (fidehark.txt)

Jos käännöksessä oli yhdistelmä *ja auch* tai *ja wirklich*, oli partikkelin *ja* merkitys tässäkin yleensä *-hAn*, ja liitepartikkelin *-kin/-kAAn* käännösvastineena oli sitten *auch* tai *wirklich*.

Esimerkeissä 53–55 havainnollistetaan tapauksia, joissa *ja* ei ole liitepartikkelin *-kin/-kAAn* käännösvastine, vaan vastaa enemmän liitepartikkelin *-hAn* merkitystä. Esimerkkien jälkeen on havainnollistettu hakasuluissa, miten *ja* on pikemminkin liitepartikkelin *-hAn* merkityksen vastineena.

(53) Mutta niin täytyy*kin* olla. (fiidst.txt)
Aber so muß es *ja* auch sein. (fideidst.txt)
[Mutta niin*hän* (sen) täytyykin olla.]

(54) Tämä alkaa olla*kin* jo kovempaa kamaa. (fimaki.txt)
Das sieht ja wirklich nach was Ernstem aus. (fidemaki.txt)
[Tämä*hän* alkaa ollakin jo kovempaa kamaa.]

(55) On*han* niitä muita*kin* asentoja. (fimaki.txt)
Es gibt *ja* auch noch andere Stellungen. (fidemaki.txt)

Ja oli saksaksi käännetyistä 774:stä liitepartikkelin esiintymästä seitsemän esiintymän käännösvastineena. Koska aineistossa ei ollut uhkailevia käskylauseita, käännösvastine esiintyi ilman sille mahdollista adverbilisää *sonst*, joka käytännössä onkin vain uhkaukseen liittyvän mahdollisen seuraamuksen merkitystä implikoiva lisä. Siksi käytän tästä eteenpäin käännösvastineesta vain sen aineistossa esiintyvää osaa *ja*.

4.2.6 Aber

Aber oli aineistossa liitepartikkelin käännösvastine kolmesti, käyttötyypeissä ’liitepartikkeli nominissa’ (esimerkki 56) ja ’liitepartikkeli verbissä’ (esimerkki 57).

(56) Olenpa minä*kin* emäntä. (fimaki.txt)
Na, ich bin *aber* einer Gastgeberin. (fidemaki.txt)

(57) Oliko se vain salasana joka aukaisi tiedoston ja kokemuspiirin joka oli*kin* langettava? (fihaav.txt)
War es nur ein Kodewort, durch das man Zugang zu einer Datei und zu einem Erfahrungskreis erhielt, der *aber* auf Strafe lautete? (fidehaav.txt)

Aber oli saksaksi käännetyistä 774:stä liitepartikkelin esiintymästä kolmen käännösvastineena. Esimerkissä 57 on myös havaittavissa yksi tämän saksan partikkelin funktioista, kahden komponentin välisen kontrastin ilmaiseminen.

4.2.7 Doch gleich (noch einmal)

Doch gleich (noch einmal) ilmeni koko aineistossa liitepartikkelin vastineena vain kerran, kylläkin hypoteesin mukaisessa käyttötyypissä, eli *-kAAn* myönteisessä lauseessa. Liitepartikkelia oli tämän vastineen hypoteesin mukaisessa käyttötyypissä, *-kAAn* myönteisessä lauseessa, ylipäätään koko aineistossa käännetty vain kolmesti. Tämä vastine oli ainoassa esiintymässään lyhennetyssä muodossa *noch mal*, mutta kuitenkin tunnistettavissa kyseiseksi vastineeksi virkkeen ilmaiseman merkityksen perusteella, sillä virke oli käyttötyypille tyypillinen kysymyslause, jossa kysymyksen esittäjä on muistavinaan vastausta (esimerkki 58).

(58) Mikä sinusta taas tuli*kaan*? (fiidst.txt)
Was wolltest du *noch mal* werden? (fideidst.txt)

Käännösvastineen *doch gleich (noch einmal)* vähäinen esiintyvyys aineistossa johtui siitä, että liitepartikkelia ei joko ollut aineistossa käännetty tälle vastineelle tyypillisissä virkerakenteissa, tai se oli käännetty vastineella *auch nur*.

4.3 Aineistosta havaitut muut käännösvastineet

Tässä luvussa käsitellään aineistosta havaittuja kolmea muuta liitepartikkelin *-kin/-kAAn* käännösvastinetta *selbst, nicht einmal* ja *auch nur*, esitellään niiden käyttöä liitepartikkelin vastineena aineistossa ja analysoidaan niiden käyttöön liittyviä havaintoja.

4.3.1 Selbst

Selbst esiintyi aineistossa liitepartikkelin käännösvastineena yksinomaan käyttötyypissä ’liitepartikkeli nominissa’ (esimerkit 59–62).

(59) Porthanin puiston suuret lehtipuut osoittavat, miten syviä tällä paikalla ovat jo myöhemmät*kin* kulttuurin kerrostumat. (finiku.txt)
Die grossen Laubbäume des Porthan-Platzes zeigen, wie weit hier *selbst* die jüngeren Kulturschichten reichen. (fideniku.txt)

(60) Raitis maalaisilma tekee hyypiöstä*kin* miehen. (fiidst.txt)
Die frische Landluft macht *selbst* aus einem Schlappschwanz noch einen Mann. (fideidst.txt)

(61) Saimme tapella huollon miesten kanssa kaikista pikkuesineistä*kin*. (fituur.txt)
Wir mußten uns wegen allem, was wir brauchten, *selbst* bei Kleinigkeiten, mit den Versorgungsleuten herumschlagen. (fidetuur.txt)

(62) Ruotsin radio*kaan* ei enää jaksanut varoitella meikäläisiä. (fituur.txt)
Selbst der schwedische Rundfunk warnte uns nun nicht mehr. (fidetuur.txt)

Selbst oli saksaksi käännetyistä 774:stä liitepartikkelin esiintymästä 16:n käännösvastineena. Se vastaa liitepartikkelin merkityksiä ’jopa’ (Raitis maalaisilma tekee hyypiöstä*kin* miehen / Raitis maalaisilma tekee *jopa* hyypiöstä miehen) ja ’edes’ (Ruotsin radio*kaan* ei enää jaksanut varoitella meikäläisiä / *Edes* Ruotsin radio ei enää jaksanut varoitella meikäläisiä).

4.3.2 Nicht einmal

Nicht einmal esiintyi aineistossa liitepartikkelin käännösvastineena käyttötyypeissä ’liitepartikkeli nominissa’ (esimerkit 63–65) ja ’liitepartikkeli verbissä’ (esimerkki 66). Se vastaa liitepartikkelin merkitystä ’ei edes’.

(63) Niitä ei kuitenkaan rakennettu Eurooppaan kymmentä*kään*. (finiku.txt)
Nicht einmal zehn Radialstädte wurden in Europa gebaut. (fideniku.txt)

(64) Ei, omat äidit*kään* eivät olleet aikoinaan sietäneet Jaria ja Peraa silmissään. (fipaas.txt)
Nein, *nicht einmal* die eigenen Mütter hätten Jari und Pera seinerzeit ertragen können.

(fidepaas.txt)

(65) Meikäläisillähän sellaisia ei ollut kenelläkään, harvalla kunnollisia *vaatteitakaan*, saati sitten kunniamerkit rinnassa. (fituur.txt)
Bei uns trug keiner so etwas, die meisten hatten *nicht einmal* eine ordentliche Uniform, geschweige denn Orden an der Brust. (fidetuur.txt)

(66) Se oli siihen aikaan niin taivaallisen suuri summa, ettei Kake Nyyssönen koskaan kuvitellut*kaan* kykenevänsä sellaista hoitamaan. (fipaas.txt)
Das war zu jener Zeit eine so astronomische Summe gewesen, daß Kake Nyyssönen sich *nicht einmal* im Traum vorstellen konnte, diese jemals zu erstatten. (fidepaas.txt)

Kuten analyysin alussa todettiin, aineistossa oli yksi liitepartikkeliesiintymä, joka oli käännetty kahdella peräkkäisellä vastineella *nicht einmal* ja *auch nur* (esimerkki 67).

(67) Hän ei koskenut sormellaan*kaan*, päinvastoin kuin minä, joka kiedoin käteni hänen kaulansa ympärille, niin nöyryyttävältä ja vastentahtoiselta kuin se tuntui*kin*. (fihark.txt)
Sie berührte mich *nicht einmal auch nur* mit den Fingerspitzen, im Gegensatz zu mir, die ihr die Arme um den Hals schlang, so demütigend und widerstrebend es *auch* sein mochte. (fidehark.txt)

Käännöksen voisi tulkita ulottavan ensimmäisen vastineen vaikutuksen virkkeen alkuun *Hän ei koskenut*, jolloin merkitys olisi *Hän ei edes koskenut* eli *Hän ei koskenutkaan*, ja toisen vastineen vaikutuksen liitepartikkeliin *sormellaankaan*. Toinen vaihtoehto on, että liitepartikkelin merkitystä, lauseen subjektin äärimmäistä ei-koskemista, on haluttu toistolla painottaa entisestään. *Nicht einmal* oli saksaksi käännetyistä 774:stä liitepartikkelin esiintymästä 20,5 esiintymän käännösvastineena.

4.3.3 Auch nur

Auch nur oli aineistossa liitepartikkelin käännösvastineena kaikissa muissa käyttötyypeissä paitsi käyttötyypissä ’liitepartikkeli kysymyslauseessa’. Käyttötyypin ’-*kAAn* myönteisessä lauseessa’ kolmesta saksaksi käännetystä liitepartikkeliesiintymästä kahden käännösvastineena on *auch nur*. Se vastaa liitepartikkelin merkitystä ’edes’. Esimerkeissä 68–71 *auch nur* on liitepartikkelin käännösvastineena käyttötyypissä ’liitepartikkeli nominissa’,

esimerkissä 72 käyttötyypissä ’liitepartikkeli verbissä’ ja esimerkissä 73 käyttötyypissä ’-*kAAn* myönteisessä lauseessa’.

(68) En jaksa sanoa enää sanaa*kaan*. (fihark.txt)
Ich habe nicht die Kraft, *auch nur* noch ein Wort zu sagen. (fidehark.txt)

(69) Tähtäsin korvaan, niskaan ja takapuoleen kertaa*kaan* onnistumatta. (fiidst.txt)
Ich zielte auf sein Ohr, seinen Nacken und sein Hinterteil, ohne *auch nur* einmal zu treffen. (fideidst.txt)

(70) Kummallakaan ei ollut ikää päivää*kään* yli kahtakymmentä vuotta. (fimaki.txt)
Keines von ihnen war *auch nur* einen Tag älter als zwanzig. (fidemaki.txt)

(71) Me saimme ammutuksi jalkaväkimiehet ennenkuin ne ehtivät meidän asemiemme lähelle*kään*. (fituur.txt)
Wir konnten die Infanteristen erschießen, noch ehe sie *auch nur* in die Nähe unserer Stellungen gekommen waren. (fidetuur.txt)

(72) He uhkasivat käydä kimppuuni jos vain hipaisen*kin* pipoa. (fiidst.txt)
Sie drohten mir, über mich herzufallen, wenn ich die Mütze *auch nur* anfasse. (fideidst.txt)

(73) Jos Mika olisi osoittanut vähäistä*kään* katumusta tai nöyrää mieltä, olisin antanut armon käydä oikeudesta. (fiidst.txt)
Hätte Mika *auch nur* die geringste Spur von Reue oder Demut gezeigt, wäre Gnade vor Recht ergangen. (fideidst.txt)

Ilmaisut kuten *vahingossakaan, sanaakaan, muutakaan, puhumattakaan, tippaakaan, vähääkään* esiintyivät koko aineistossa yhtenään. Ne ovat suomessa niin kiteytyneitä liitepartikkelin esiintymiä (Hakulinen 1979: 237), että niiden merkitys oli käännetty saksaksi usein erilaisilla saksalle idiomaattisilla tavoilla kääntämättä liitepartikkelia. Kuitenkin joitakin näistä oli käännetty myös partikkeli-adverbi-yhdistelmällä *auch nur*. Tällöin kiteymä oli käännetty sananmukaisesti, ja *auch nur* ilmaisi -*kAAn* liitepartikkelin merkityksen ’edes’ (’edes sanaa, edes yhtä kertaa, edes päivää, edes lähelle, edes hipaisen, edes vähän’, esimerkit

68–73). *Auch nur* oli saksaksi käännetyistä 774:stä liitepartikkelin esiintymästä 15,5 esiintymän käännösvastineena.

4.4 Yhteenveto tuloksista

Aineiston analyysi osoittaa, että liitepartikkelin yksi käännösvaihtoehto on siis nollakäännös. Miksi liitepartikkelia ei sitten ole käännetty? Sanaa, johon liitepartikkeli liittyy, ei mahdollisesti ole haluttu painottaa virkkeessä tai sen painottamista ei ehkä ole koettu olennaiseksi. Liitepartikkelin kääntämistä ei mahdollisesti ole pidetty virkkeen oikean sävyn ja riittävän merkityksen siirtämiseksi välttämättömänä. Liitepartikkelin kääntämättä jättämiseen on voinut vaikuttaa myös se, että saksan lauserakenne ei aina mahdollista liitepartikkelin vastineen sijoittamista sen pääsanaan nähden niin, että vastineen vaikutus pääsanaan olisi sama kuin suomeksi. Myös liitepartikkelia vastaamaan valitun partikkelin valinta vaikuttaa lopulliseen merkitykseen.

Juuri suomen ja saksan syntaktisten erojen vuoksi käännösvastineen vaikutusalueen varmistaminen lauseessa liitepartikkelin käännösvastineena vaati analyysissä joissain tapauksissa erityistä tarkkuutta. Näitä tapauksia on esitelty esimerkeissä 74–78.

(74) Perustajien*kaan* huvilat eivät olleet suuria. (finiku.txt)
Auch die Häuser der Firmengründer waren nicht groß. (fideniku.txt)
[Perustajien huvilat*kaan*…]

(75) Suomalaisten miesten*kin* ylikuolleisuus johtuu ennen kaikkea sydän- ja verisuonitaudeista. (fistm2.txt)
Die hohe Mortalität der finnischen Männer geht vor allem *auch* auf Herz-Kreislauf-Krankheiten zurück. (fidestm2.txt)
[Suomalaisten miesten ylikuolleisuus johtuu ennen kaikkea *myös* sydän- ja verisuonitaudeista.]

(76) Mikäli sairaalan käyttöä eritellään iän perusteella, käytetään keskussairaaloiden*kin* hoitopäivistä noin 45 % yli 65-vuotiaiden hoitoon. (fistm2.txt)
Schlüsselt man die Benutzung der Krankenhäuser auf der Grundlage des Alters auf, so entfallen *auch* von den Pflegetagen in den Zentralkrankenhäusern rund 45 % auf die

Behandlung von über 65-jährigen. (fidestm2.txt)
[…käytetään keskussairaaloiden hoitopäivistä*kin* noin 45 %...]

(77) Ja minun olisi pitänyt tarjota hänelle*kin* samaa hyvää oloa. (fihark.txt)
Ihm hätte ich *auch* das gleiche gute Leben bieten müssen. (fidehark.txt)
[Minun*kin* olisi pitänyt tarjota hänelle samaa hyvää oloa. / Minun olisi pitänyt tarjota hänelle *myös* samaa hyvää oloa.]

(78) Minä voin*kin* laittaa ne saman tien postiin kun käyn iltapäivällä asioilla. (fihark.txt)
Ich kann sie dir *auch* gleich mit der Post schicken, wenn ich am Nachmittag Besorgungen mache. (fidehark.txt)
[Minä voin laittaa ne saman tien*kin* postiin…]

Käännösvastineen sijainti lauseessa saattaa aiheuttaa sen, ettei se vaikutakaan enää siihen sanaan tai ilmaukseen, joka käännöksessä vastaa sitä sanaa, johon liitepartikkeli on liittynyt. Toisaalta liitepartikkelin sisältävän sanan sisältävä ilmaus on voitu kääntää saksaksi idiomaattisella ilmauksella, jolloin eroavaisuus suomenkielisessä ilmauksessa käytetyn ja saksankielisessä ilmauksessa käytetyn näkökulman, sanaluokan, modaalisuuden, kielteisyyden tai myönteisyyden välillä aiheuttaa sen, että liitepartikkeli käännetään liittyneeksi johonkin muuhun sanaan, tai ettei liitepartikkelia ole ollut syytä kääntää lainkaan. Liitepartikkelin käännösvastine on saksassa partikkeli, adverbi tai näiden yhdistelmä. Näin ollen yksi syy sille, miksi liitepartikkelin merkitys ei aina käänny, on liitepartikkelin kyky liittyä suomessa melkein mihin tahansa sanaan. Saksassa tätä rajoittaa erilainen lauserakenne ja partikkelin ja adverbin asemat siinä.

Virkkeissä, joissa on kaksi liitepartikkeliesiintymää, on harvoin käännetty molemmat esiintymät. Liitepartikkelille tyypillinen toisteisuus (sekä itse partikkelin että sen merkityksen toisto, esim. *jopa kuntienkin*, esimerkki 79) ilmenee vain alkuperäisessä virkkeessä, kun taas saksannoksessa merkitys on ilmaistu vain kerran (*sogar*), jolloin on vaikea määrittää, onko kääntäjä kääntänyt tässä tapauksessa sanan *jopa* vai samaa merkitystä ilmaisevan liitepartikkelin *-kin*.

(79) Erikoislääkäritasoisia sairaaloita on lisäksi pienempien kuntainliittojen, *jopa* kuntien*kin* omistuksessa. (fistm2.txt)
Krankenhäuser mit fachärztlichen Abteilungen befinden sich außerdem im Besitz von kleineren Gemeindeverbänden und *sogar* im Besitz von einzelnen Gemeinden. (fidestm2.txt)

Tätä toki selittää yksi kääntämisen universaaleista, eli että käännöksessä vältetään alkuperäistekstissä esiintyvää toistoa (Kraskowska 2018: 75). Tässäkin tapauksessa lauserakenne sekoittaa liitepartikkelin pääsanan hahmottamista, eli alkuperäisen ilmauksen muodon siirtymisen tulkintaa, vaikka merkitys on käännöksessä sama.

5 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa käsiteltiin suomen *-kin*/*-kAAn*-liitepartikkelin kääntämistä saksaan. Tavoitteena oli selvittää, miten liitepartikkelia käännetään saksaksi, ja mitä käännösvastineita liitepartikkeli saa kussakin käyttötyypissä. Oletuksena oli, että yhtenä liitepartikkelin käännösvaihtoehtona on nollakäännös, eli liitepartikkeli jää kääntämättä. Tarkoituksena oli siksi myös selvittää, missä liitepartikkelin käyttötyyp(e)issä päädytään nollakäännökseen. Tutkielman hypoteesina oli, että liitepartikkeli kääntyy nominissa vastineilla *auch, wirklich, sogar* tai *aber* ja verbissä vastineilla *doch / doch nicht* tai *ja (sonst)*, liitepartikkelin kielteinen muoto *-kAAn* kääntyy myönteisessä lauseessa vastineella *doch gleich (noch einmal)*, ja että kysymyslauseessa liitepartikkeli ei käänny. Hypoteesi perustui proseminaarityöni (Sälö 2023) aineistosta peräisin oleviin Korhosen ym. (2017) liitepartikkelin merkityksen perusteella ryhmiteltyjen käyttötyyppien mukaisiin virkkeisiin ja niiden saksannoksiin.

Tutkielman aineisto koostui kuudesta kaunokirjallisesta tekstistä, kahdesta tietokirjallisesta tekstistä ja yhdestä asiatekstistä sekä niiden saksannoksista. Tarkasteltaviksi liitepartikkeliesiintymiksi valikoitui aineistosta 1833 virkettä. Näistä 1618 oli peräisin kaunokirjallisesta aineistosta, 215 tietokirjallisesta aineistosta ja asiatekstiaineistosta. Tekstikorpusaineisto oli siis tekstilajeiltaan monipuolinen, ja läpikäyty aineisto määrällisesti kattava. Tekstien saksannokset olivat eri kääntäjien kääntämiä, lukuun ottamatta tietokirjallisia tekstejä, joilla molemmilla oli sama kääntäjä. Aineistoa voidaan kokonaisuudessaan pitää liitepartikkelin saksaksi kääntämisen kannalta edustavana. Tutkielman pohjaksi tutkittu teoreettinen viitekehys tukee aihetta, sillä liitepartikkeli ja saksan partikkelit, käännösvastineen käsite ja uniikkiaineshypoteesi pohjustavat kysymyksenasettelua, analyysiä ja tuloksia, ja vertailun traditiota ja käännösvastaavuutta on lähestytty sekä kontrastiivisen lingvistiikan että käännöstieteen alojen näkökulmasta, joiden piiriin tutkimus kuuluu. Menetelmäksi valittu kontrastiivinen analyysi soveltuu kielellisen ilmiön kääntämisen vertailuun, koska se sopii käytettäväksi kielellisten ilmiöiden tutkimiseen, joita esiintyy vain lähtökielessä, ja koska sitä voidaan käyttää käännösten vertailuun ja sen selvittämiseen, miten jokin rakenne tai ilmiö on käännetty. Vertailtavien kielten välillä on kontrastiivisen analyysin kriteerin mukaisesti jotain yhteistä (suomen liitepartikkeli ja saksan partikkelit). Menetelmän vaiheet käydään läpi johdannossa ja teoreettisessa viitekehyksessä: verrattavat ilmiöt on kuvattu ja vertailuperusta on nimetty. Kontrastoinnissa edettiin menetelmän mukaisesti etsimällä valitun kielen piirteen vastineet kohdekielestä.

Tarkasteltavaksi valittu aineisto luokiteltiin käyttötyyppeihin ja analysoitiin perusteellisesti, ja analyysissa on otettu huomioon yhteneväisyydet ja eroavaisuudet vertailtavien kielten välillä.

Tutkielman aineiston perusteella liitepartikkelin käännösvastineita saksassa ovat *auch, wirklich, doch / doch nicht, sogar, ja, aber, doch gleich (noch einmal), selbst, nicht einmal* ja *auch nur*. Yleisin näistä oli *auch* ja harvinaisin *doch gleich (noch einmal)*, joka esiintyi koko aineistossa liitepartikkelin käännösvastineena vain kerran, ja silloinkin lyhennetyssä muodossa *noch mal*, mutta hypoteesin mukaisessa käyttötyypissä *-kAAn* myönteisessä lauseessa. Siitä huolimatta vastineesta ei tämän aineiston perusteella voida sanoa, etteikö se olisi liitepartikkelin käännösvastine, koska tätä käyttötyyppiä esiintyi aineistossa suhteellisen vähän, ja suurinta osaa käyttötyypin liitepartikkeliesiintymistä ei ollut käännetty saksaksi. Koska aineistossa ei ollut uhkailevia käskylauseita, käännösvastine *ja (sonst)* esiintyi ilman sille mahdollista adverbilisää *sonst*, joka toisaalta on vain uhkaukseen liittyvän mahdollisen seuraamuksen merkitystä implikoiva lisä. Siksi käytän tässäkin luvussa käännösvastineesta vain sen aineistossa esiintyvää osaa *ja*. Koska 84,4 % kaikista liitepartikkeliesiintymistä oli käännetty partikkelilla *auch*, ja se oli yksi käännösvastineista kolmessa neljästä liitepartikkelin käyttötyypistä, voidaan sen todeta olevan liitepartikkelin *-kin/-kAAn* prototyyppinen käännösvastine.

Liitepartikkelin käännösvastineet nominiin liittyneenä olivat hypoteesin *auch, wirklich, sogar* ja *aber*, mutta myös *doch / doch nicht* sekä aineistosta havaitut kolme muuta käännösvastinetta, *selbst, nicht einmal* ja *auch nur*. Yleisimmät käännösvastineista olivat partikkelin *auch* jälkeen *sogar, selbst, nicht einmal ja auch nur*. Liitepartikkelin käännösvastineet verbiin liittyneenä olivat hypoteesin *doch / doch nicht* ja *ja*, mutta myös *auch, sogar, wirklich, aber, nicht einmal* ja *auch nur*. Yleisimmät käännösvastineista olivat partikkelin *auch* jälkeen *doch / doch nicht, ja, wirklich, sogar* ja *nicht einmal*. Liitepartikkelin käännösvastineet käyttötyypissä *-kAAn* myönteisessä lauseessa olivat *doch gleich (noch einmal)* ja *auch nur*. Liitepartikkelin käännösvastineet kysymyslauseessa olivat *auch, sogar, wirklich* ja *doch / doch nicht*. Hypoteesi siis sai osittain vahvistusta – oletukset liitepartikkelin käännösvastineista nominissa ja verbissä toteutuivat, mutta vastineita oli muitakin. Käyttötyyppien *-kAAn* myönteisessä lauseessa ja liitepartikkeli kysymyslauseessa hypoteesi ei toteutunut. Käyttötyypin *-kAAn* myönteisessä lauseessa kohdalla en pidä hypoteesia toteutuneena siksi, että yksi hypoteesin mukainen osuma ei vielä riitä, ja siksi, että käyttötyypissä esiintyi toinenkin käännösvastine. Kysymyslauseessa

liitepartikkeli vastoin hypoteesia sai käännösvastineita, vaikka liitepartikkeli olikin käännetty tässä käyttötyypissä vain viidesti.

Oletus siitä, että liitepartikkelin yksi käännösvaihtoehto on nollakäännös, osoittautui oikeaksi. Koko aineistosta 57,7 % ei ollut käännetty saksaksi, ja kaikissa käyttötyypeissä päädyttiin nollakäännökseen. Käyttötyypeittäin nollakäännösten osuus oli nominissa 51,1 %, verbissä 74,8 %, kysymyslauseessa 86,1 % ja *-kAAn* myönteisessä lauseessa 85,7 %. Tämän tuloksen perusteella voidaan todeta, että liitepartikkelin *-kin/-kAAn* saksaksi kääntämättä jättäminen (tai kääntämättä jääminen) on huomattavasti todennäköisempää kuin sen kääntäminen, joskin kysymys siitä, onko kyseessä kääntäjän tietoinen valinta vai ei, vaatii erillistä tutkimusta.

Mahdollisuuksia aiheen jatkotutkimukselle luo esimerkiksi kysymys siitä, miksi liitepartikkeli jää kääntämättä. Kysymyksen vastaukseksi voidaan tämän tutkimuksen tulosten pohjalta esittää erilaisia vertailtujen kielten syntaktisiin eroihin tai kääntäjän valintoihin liittyviä teorioita. Yksi lähestymistapa voisi olla tutkia, vaikuttaako käytetty käännösstrategia liitepartikkelin kääntämättä jäämiseen. Toinen tutkimusmahdollisuus voisi olla selvittää, millä tavalla kääntäjä huomioi suomen kielen morfologiset merkitystekijät siirtäessään merkityksiä toiseen kieleen, eli kuinka tietoista liitepartikkelin kääntämättä jättäminen käännösprosessissa on.

Lähdeluettelo

Primaarilähteet

Haavikko, Paavo 1992: Fleurin koulusyksy. Helsinki: Art House.
Haavikko, Paavo 1994: Fleurs mittlere Reife. Saksaksi kääntänyt Gisbert Jänicke.

Härkönen, Anna-Leena 2000: Avoimien ovien päivä. Helsinki: Otava.
Härkönen, Anna-Leena 2001: Herzstechen. Saksaksi kääntänyt Dagmar Mißfeldt.

Idström, Annika 1991: Veljeni Sebastian. Helsinki: WSOY.
Idström, Annika 1993: Mein Bruder Sebastian. Saksaksi kääntänyt Gabriele Schrey-Vasara.

Mäki, Reijo 1995: Sukkanauhakäärme. Helsinki: Otava.
Mäki, Reijo 1997: Die Strumpfbandnatter. Saksaksi kääntänyt Andreas Ludden.

Nikula, Riitta 1993: Rakennettu maisema. Suomen arkkitehtuurin vuosisadat. Helsinki: Otava.
Nikula, Riitta 1993: Bebaute Landschaft. Finnlands Architektur im Überblick. Saksaksi kääntänyt Carl-August von Willebrand. Helsinki: Otava.

Paasilinna, Arto 1988: Suloinen myrkynkeittäjä. Helsinki: WSOY.
Paasilinna, Arto 1998: Die Giftköchin. Saksaksi kääntänyt Regine Pirschel.

Tarkka, Jukka 1987: Ei Stalin eikä Hitler. Suomen turvallisuuspolitiikka toisen maailmansodan aikana. Helsinki: Otava.
Tarkka, Jukka 1991: Weder Stalin noch Hitler. Finnland während des zweiten Weltkrieges. Saksaksi kääntänyt Carl-August von Willebrand. Helsinki: Otava.

Terveydenhuolto Suomessa. 1990. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 5/1990.
Gesundheitswesen in Finnland. 1990. Helsinki: Sozial- und Gesundheitsministerium.

Tuuri, Antti 1989: Talvisota. Otava.
Tuuri, Antti 1992: Winterkrieg. Saksaksi kääntänyt Peter Uhlmann.

Kirjallisuus

Alho, Irja & Kauppinen, Anneli 2008. *Käyttökielioppi*. Helsinki: SKS.

Asbach-Schnitker, Brigitte 1979. Die adversativen Konnektoren *aber*, *sondern* und *but* nach negierten Sätzen. Toimittanut Harald Weydt. Teoksessa: *Die Partikeln der deutschen Sprache*. s. 457–468. Berlin: De Gruyter.

Baker, M. 2004. Begriffe, Bereiche und Methoden der sprachwissenschaftlichen Übersetzungsforschung. Teoksessa: Harald, K., Armin, P. F., Norbert, G., Theo, H., Werner, K., José, L, Fritz, P. eds. *Ein internationales Handbuch zur Übersetzungsforschung.* s. 285–294. Berlin New York: De Gruyter Mouton.

Gallmann, P., Sitta, H., Geipel, M., Wagner, A., Hedtke, J., Münzberg, F. 2017. *Schülerduden Grammatik*. 8. komplett überarbeitete und aktualisierte Auflage. Berlin: Dudenverlag.

Hakulinen, Auli & Karlsson, Fred 1995: *Nykysuomen lauseoppia*. Helsinki: SKS.

Hakulinen, A., Vilkuna, M., Korhonen, R., Koivisto, V., Heinonen, T. R., Alho, I. 2004. *Virtuaalinen Iso suomen kielioppi*. Lyhenne: VISK. Helsinki: SKS. [Verkkojulkaisu, viitattu 3.10.2024.] Saatavissa: http://scripta.kotus.fi/visk.

Hakulinen, Lauri 1979. *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. 4. korjattu ja lisätty painos. Helsinki: Otava.

Hinrichs, Uwe 1979. Partikelgebrauch und Identität am Beispiel des Deutschen *ja*. Toimittanut Harald Weydt. Teoksessa: *Die Partikeln der deutschen Sprache*. Berlin: De Gruyter. s. 256–268. Berlin: De Gruyter.

Hu, Xianyao & Zheng, Man 2024. Corpora and Crosslinguistic Research of Translation Universals. Toimittanut Defeng Li & John Corbett. *The Routledge Handbook of Corpus Translation Studies*. s. 215–238.

Häkkinen, Kaisa 2019. *Mitä tarkoittaa konvergenssi*? Virittäjä 1/2019, s. 136. [Verkkojulkaisu, viitattu 10.10.2024.] Saatavissa: https://www.utupub.fi/handle/10024/161082?show=full.

Ingo, Rune 1991. *Från källspråk till målspråk: introduktion i översättningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Järventausta, Marja 2013. Kontrastiivinen tutkimus vertailevan kielentutkimuksen kentässä. Toimittanut Leena Kolehmainen, Matti Miestamo, Taru Nordlund. Teoksessa: *Kielten vertailun metodiikka.* s. 96–134. Helsinki: SKS.

Ke, Ping 2019. *Contrastive Linguistics*. Singapore: Springer.

Kolehmainen, Leena 2013. *Die Unikat-Hypothese der Translation: Etwas Altes, etwas Neues und etwas Geliehenes*. trans-kom, s. 92–114. [Verkkojulkaisu, viitattu 17.10.2024.] Saatavissa: https://www.trans-kom.eu/bd06nr01/trans-kom_06_01_05_Kolehmainen_Unikat.20130701.pdf.

Kolehmainen, Leena, Miestamo, Matti, Nordlund, Taru (toim.) 2013. *Kielten vertailun metodiikkaa*. Helsinki: SKS.

Koller, Werner 2001. *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. 6., durchgesehene und aktualisierte Auflage. Wiebelsheim: Quelle & Meyer.

Korhonen, R., Maamies, S., Eronen, R., Heikkilä, E., Kankaanpää, S., Moilanen, R., Piehl, A., Vaula, S., Viertiö, A. 2017. *Kielitoimiston kielioppiopas*. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus.

Kraskowska, Ewa 2018. *Universals of Translation*. Forum of Poetics 4/2018, s. 74–76. [Verkkojulkaisu, viitattu 13.1.2025.] Saatavissa: http://fp.amu.edu.pl/universals-of-translation/.

Kujamäki, Pekka 2013. Vertaileva kääntäjä, vertaileva tutkija: kieltenvälinen vertailu käännöstieteessä. Toimittanut Leena Kolehmainen, Matti Miestamo, Taru Nordlund. Teoksessa: *Kielten vertailun metodiikka*. s. 355–395. Helsinki: SKS.

Löflund, Juhani, Jutta Rosenberg, Lasse Vuorsola 2010. *Äänteistä lauseisiin. Johdatus suomen kielioppiin*. Helsinki: Finn Lectura.

Lütten, Jutta 1979. Die Rolle der Partikeln *doch*, *eben* und *ja* als Konsensus-Konstitutiva in gesprochener Sprache. Toimittanut Harald Weydt. Teoksessa: *Die Partikeln der deutschen Sprache*. s. 30–38. Berlin: De Gruyter.

Miestamo, Matti 2013. Kielten vertailu kielitypologisessa tutkimuksessa. Toimittanut Leena Kolehmainen, Matti Miestamo, Taru Nordlund. Teoksessa: *Kielten vertailun metodiikka*. s. 27–55. Helsinki: SKS.

Nübling, Damaris 2009. Die nicht flektierbaren Wortarten. Teoksessa: *Duden. Die Grammatik.* 8. überarbeitete Auflage. s. 588–599. Mannheim: Dudenverlag.

Stolt, Birgit 1979. Ein Diskussionsbeitrag zu *mal*, *eben*, *auch*, *doch* aus kontrastiver Sicht (Deutsch-Schwedisch). Toimittanut Harald Weydt. Teoksessa: *Die Partikeln der deutschen Sprache*. s. 479–487. Berlin: De Gruyter.

Stolze, Radegundis 2018. *Übersetzungstheorien – Eine Einführung*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag.

Tieteen termipankki, kielitiede. [Verkkojulkaisu, viitattu 3.10.2024.] Saatavissa: https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede.

Tirkkonen-Condit, Sonja 2004. Unique items – over- or under-represented in translated language? Toimittanut Anna Mauranen ja Pekka Kujamäki. Teoksessa: *Translation univerals: do they exist?* s. 177–184. Amsterdam, Philadelphia: J. Benjamins Pub. Co. [Verkkojulkaisu, viitattu 17.10.2024.] Saatavissa: https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=623243.

Vehmas-Lehto, Inkeri 1999. *Kopiointia vai kommunikointia – johdatus käännösteoriaan*. Helsinki: Finn Lectura.

Vilkuna, Maria 1984. Voiko *kin*-partikkelia ymmärtää? Virittäjä, 88(4), 393. [Verkkojulkaisu, viitattu 3.10.2024.] Saatavissa: https://journal.fi/virittaja/article/view/37885.

Weydt, Harald 1979. Partikelanalyse und Wortfeldmethode: *doch*, *immerhin*, *jedenfalls*, *schließlich*, *wenigstens*. Toimittanut Harald Weydt. Teoksessa: *Die Partikeln der deutschen Sprache*. s. 395–413. Berlin: De Gruyter.

Liitteet

Liite 1 Deutsche Kurzfassung – Saksankielinen lyhennelmä

Einführung

In dieser Masterarbeit wird die Übersetzung des finnischen Suffix *-kin/-kAAn* ins Deutsche behandelt. Die Untersuchung fällt in den Bereich der Linguistik und der Übersetzungswissenschaft und ist sowohl mit der kontrastiven Linguistik als auch mit der Übersetzungswissenschaft verbunden. Das Ziel dieser Arbeit ist herauszufinden, welche Übersetzungsentsprechungen es für das Suffix gibt, und wie das Suffix in jeder der vier von Korhonen et al. (2017) nach Bedeutung gruppierten Verwendungsarten übersetzt wird. Die vier Verwendungsarten des Suffixes sind das Suffix gefügt an ein Verb, das Suffix gefügt an ein Nomen, *-kAAn* in zustimmenden Sätzen und das Suffix in Fragesätzen. Die Hypothese dieser Arbeit ist, dass eine der Übersetzungsalternativen für das Suffix die Nullübersetzung ist, d. h. das Suffix bleibt unübersetzt. Außerdem setzt die vorliegende Untersuchung sich zum Ziel, es zu ermitteln, in welchen Verwendungsarten des Suffixes zu einer Nullübersetzung geführt wird. In dieser Studie werden sowohl qualitative als auch quantitative Methoden verwendet. Der quantitative Teil der Untersuchung besteht aus Statistiken über die Häufigkeit von Übersetzungsentsprechungen und über die Häufigkeit von Nullübersetzungen in den Verwendungsarten. Der qualitative Teil der Untersuchung besteht aus der Darstellung und Analyse der Verwendung von Übersetzungsentsprechungen und Nullübersetzungen.

Als Hauptmaterial dieser Arbeit dienen sechs belletristische Texte, zwei faktuale Texte und ein Sachtext samt deren deutschen Übersetzungen, die zu einem Paralleltextkorpus zusammengestellt wurden. Ich habe mich für verschiedene Textsorten entschieden, weil das Suffix ein textliches Bindemittel und Verknüpfungselement ist (Alho & Kauppinen 2008: 85), und damit vor allem in erzählenden, beschreibenden und informativen Textarten vorkommt, die durch die Textsorten in den Materialen dieser Untersuchung repräsentiert werden. Die Untersuchungsmethode ist die kontrastive Analyse, und das Thema wird aus der Perspektive des sich überlappenden Rahmens der kontrastiven Linguistik und der Übersetzungswissenschaft, der Übersetzungsentsprechungen und der Unikat-Hypothese behandelt. Es werden Antworten auf die folgenden Fragen gesucht:

1. Wie wird das Suffix in jeder der Verwendungsarten von Korhonen et al. übersetzt?

2. Was sind die Übersetzungsentsprechungen des Suffixes?

3. In welchen Verwendungsarten des Suffixes zu einer Nullübersetzung geführt wird?

Die Hypothese der Untersuchung ist, dass wenn das Suffix an ein Nomen gefügt ist, wird es mit den Partikeln *auch, wirklich, sogar* oder *aber* übersetzt, wenn das Suffix an ein Verb gefügt ist, wird es mit den Partikeln *doch / doch nicht* oder *ja (sonst)* übersetzt, *-kAAn* wird in zustimmenden Sätzen mit der Partikel *doch gleich (noch einmal)* übersetzt, und dass in Fragesätzen das Suffix nicht übersetzt wird. Die Hypothese basiert auf den Sätzen und ihren deutschen Übersetzungen, die den Verwendungen des Suffixes in Korhonen et al. (2017) entsprechen und aus dem Material meiner Proseminararbeit stammen, die aus deskriptiven finnischen Grammatiken auf Deutsch und normativen finnischen Grammatiken bestand.

Das Suffix *-kin*/*-kAAn* ist ein vieldeutiges unikalen Element der finnischen Sprache, das auf Grund des Wortes, an das das Suffix gefügt ist, auf den Ton, den Grad und die Betrachtungsperspektive der Äußerung wirkt. Diesem sprachlichen Merkmal ist bezeichnend, dass seine Funktion sich in seiner Form zeigt, d. h. seine Bedeutung im Wesentlichen durch das Wort des Ausdrucks, an das entweder *-kin* oder *-kAAn* gefügt ist, ausgedrückt wird. Wenn es in der Zielsprache keine dem sprachlichen Merkmal entsprechenden formalen Merkmale gibt, gilt es als relativ unübersetzbar (Catford 1965: 94). Für das Suffix *-kin/-kAAn* gibt es im Deutschen kein formales Äquivalent, aber seine Bedeutung kann mit anderen als formalen Mitteln übersetzt werden, wie z. B. mit den deutschen Modal- und Tonpartikeln. Die von Tirkkonen-Condit 2002 aufgestellte Universalie des Übersetzens, die Unikat-Hypothese (Tirkkonen-Condit, 2004), betrachtet die Übersetzung eines unikalen Elementes, wie das Suffix, unter dem Gesichtspunkt, wie das unikale Element der Zielsprache in dem aus der Ausgangssprache übersetzten zielsprachlichen Text verwendet wird (L2→L1). In dieser Untersuchung wird dagegen die Übersetzung des unikalen Elementes der Ausgangssprache in den zielsprachlichen Text betrachtet (L1→L2).

Theoretische Grundlagen

Das Suffix *-kin* und seine Negationform *-kaan*/*-kään* können sich an Wörter von verschiedenen Arten anfügen (an Verben, z. B. *muistivat**kin**, ei katsonut**kaan*** und an Nomen, esim. *kurki**kaan**, ruosteista**kin**, montaa**kaan**, teistä**kin***). Die mannigfaltigen Anwendungsmöglichkeiten des Suffixes führen oft dazu, dass der Text leicht repetitiv bei der

Verwendung des Suffixes wird. Das Suffix *-kin/-kAAn* kann nie an dem Verneinungsverb oder an bestimmte finnische Kleinwörter, wie an die Partikel *mutta, ja, no* oder *hei*, angefügt werden. Die Bedeutung des Satzes oder des Ausdrucks ändert sich je nachdem, an welches Wort das Suffix angefügt wird. (Korhonen et al. 2017: 325.) Das Suffix ist ein feststehender Teil mancher finnischen Kleinwörter, wie *joskin, kuitenkin, ainakin, sittenkin, tietenkin, varsinkin* und *arvatenkin* ihre negative Äquivalente (ebd.: 328). Das Suffix *-kAAn* tritt auch in Indefinitpronomina (*kukaan*) und in Partikeln auf (*kuitenkaan*) (Löflund, Rosenberg & Vuorsola 2010: 83).

Das Suffix *-kin/-kAAn* hat laut Hakulinen und Karlsson textuelle Funktionen und ist so stark mit Semantik und Pragmatik verbunden, dass es nicht allein mit syntaktischen Begriffen beschrieben werden kann. Aus textueller Sicht hat das Suffix auch eine kohäsive Funktion. Als Verknüpfungselement drückt es die Beziehungen zwischen Sätzen, Satzteilen und Teilen des Textes aus. (Alho & Kauppinen 2008: 85.) Folglich fungiert das Suffix auch als textuelle Bindemittel, denn wenn es in einem Satz auftritt, die ein Teil eines Textes ist, verknüpft es seinen Satz mit dem umgebenden Text (Hakulinen & Karlsson 1995: 327). In dieser Arbeit wird das Suffix aus einer funktionalistischen Perspektive betrachten, d. h. in Bezug auf seine Verwendung und Bedeutung (Miestamo 2013: 27).

Obwohl *-kAAn* im Allgemeinen das Gegenteil von *-kin* in Negationssätzen ist, ist die Polarität der Formen nicht absolut, da sie in verneinten Sätzen unterschiedliche Sache bedeuten: ”Eikö se maksa*kaan* 40 euroa?” (Kostet es nicht 40 €?) à se ei maksa 40 euroa (Der Preis ist nicht 40 €). ”Eikö se maksa*kin* 40 euroa?” (Kostet es nicht 40 €?) à se maksaa 40 euroa (der Preis ist 40 Euro) (Hakulinen & Karlsson 1995: 330). Laut Hakulinen (1979: 237) kann das Suffix auch temporäre Zusammenschlüsse mit fast allen Wörtern und Flexionen der Sprache bilden. Darüber hinaus kann das Suffix auch vorübergehend an jedes Wort angefügt werden, das ein Adverb zur Folge haben könnte, sowie an *myös* (ebd.: 238). Im Allgemeinen sind Suffixe in der gesprochenen Sprache üblich und werden mit prosodischen Phänomenen in Verbindung gebracht. In erheblichem Maße sind sie Grammatikalisierungen der pragmatischen Funktionen der finnischen Prosodie. (Hakulinen & Karlsson 1995: 330.)

Korhonen et al. (2017: 325–329) haben das Suffix nach der Bedeutung, die es in verschiedenen Ereignissen ausdrückt, in vier Gruppen geteilt: das Suffix gefügt an ein Verb, das Suffix gefügt an ein Nomen, *-kAAn* in zustimmenden Sätzen und das Suffix in Fragesätzen. Wenn das Suffix an ein Verb gefügt wird, drückt es die Einstellung des

Schreibers oder des Sprechers zu der betreffenden Sache aus. In diesem Fall können *-kin* und *-kAAn* etwas Erwartetes, Gleichgesinntheit, Überraschung, Widerspruch oder Drohung ausdrücken. Manchmal kann die Bedeutung ‘auch‘ sein, aber gewöhnlich, wenn das Suffix an ein Verb gefügt wird, ist die Bedeutung eine der oben genannten. Wenn das Suffix an ein Nomen gefügt wird, ist die Bedeutung gewöhnlich ‘auch‘ oder ‘sogar’. Ebenfalls kann *-kin/-kAAn* ausdrücken, dass die betreffende Sache sich an dem äußersten Ende einer Skala platziert hat. Weil die Skala unexakt ist, kann *-kin/-kAAn* in verschiedenen Satzkontexten ein bisschen unterschiedlich ausgelegt werden. Beispielsweise in einer Eröffnung des Gesprächs oder beim Wechseln des Themas kann eine Äußerung mit dem Suffix einen Zusatz zu einem bekannten Thema aussprechen. Außerdem verursacht das Suffix verschiedene Bedeutungen je nachdem, welchem Wort es angefügt wird. *-kAAn* tritt feststehend in einigen zustimmenden Ausdrucktypen auf. Diese sind z. B. Fragen, bei denen der Fragesteller versucht sich an die Antwort zu erinnern, die Komparation, der Bedingungssatz und Sätze, die z. B. Übertreibung, Begrenztheit und Schwierigkeit ausdrücken. In Fragesätzen ist der Bedeutungsunterschied zwischen *-kin* und *-kAAn* oft unklar und manchmal sogar nicht existierend. Nur in verneinenden *-kö*-Fragen, wo der Sprecher eine zustimmende Reaktion erwartet, ist *-kin* gewöhnlich. In Ausrufen und rhetorischen Fragen sowie in fragenden Sätzen, die Gleichgültigkeit ausdrücken, können dagegen beide Suffixe verwendet werden und es besteht kein Bedeutungsunterschied.

Viele deutsche Partikel bedeuten Grad, Maß, Grenze oder Gegenteil. Sie können auch die Einstellung des Sprechers zu dem, was er sagt, ausdrücken. (Gallman et al 2017: 279.) Im Deutschen sind Partikeln funktional typisch für die gesprochene Sprache und kommen vor allem in spontanen umgangssprachlichen Äußerungen vor (Lütten 1979: 30). Vilkuna erwähnt (1984: 393), dass deutsche Partikelforscher die kleine Wortgruppe, zu der das finnische Suffix *-kin/-kAAn* gehört, Gradpartikel genannt haben. Die Funktion des Gradpartikels ist, die Beziehung zwischen den möglichen Bedeutungen der Hauptstruktur der Partikel und des Schlusssatzes anzuzeigen (ebd.).

Ein Übersetzungsentsprechung ist ein Wort oder ein Ausdruck in der Zielsprache, der als Äquivalent zu einem Wort oder Ausdruck in der Ausgangssprache verwendet wird. Die Übersetzungsentsprechung ist also eine Entscheidung, die der/die Übersetzer/in in der jeweiligen Übersetzungssituation trifft, und der Begriff selbst nimmt keine Stellung dazu, ob das Äquivalent gut oder schlecht ist. (Ingo 1991: 82.) Eine Übersetzung ist nicht immer möglich, da es kein entsprechendes Wort oder keinen entsprechenden Ausdruck in der

Zielsprache gibt. Wenn die für die Funktion des ausgangssprachlichen Ausdrucks wesentlichen Merkmale zumindest teilweise formale Merkmale der Ausgangssprache sind, ist eine Übersetzung linguistisch unmöglich (Catford 1965: 94). Nach Stolze (2018: 55) entspricht eine einzige ausgangssprachliche Einheit in der Regel mehreren zielsprachlichen Äquivalenten. Da sich die kontrastive Linguistik auf die Übersetzung von Sprachstrukturen und -bedeutungen konzentriert, während sich die Übersetzungswissenschaft auf den Zweck der Übersetzung konzentriert, hat der Begriff der Übersetzungsäquivalent in der Übersetzungswissenschaft und der kontrastiven Linguistik eine etwas andere Bedeutung. Koller (2004: 223) beschreibt den Bedeutungsunterschied, indem er die Übersetzungswissenschaft als die Untersuchung der Äquivalenzbedingungen und die parallele Beschreibung von Ausdrücken und Texten, die die Kriterien der Übersetzungsäquivalenz zwischen zwei Sprachen erfüllen definiert, was sie zur Untersuchung des Sprachgebrauchs (parole) macht. Die kontrastive Linguistik definiert er als die Untersuchung der Voraussetzungen der Äquivalenz, d.h. der formalen Ähnlichkeit, und die Beschreibung äquivalenter Strukturen und Sätze, was sie wiederum zur Untersuchung des Sprachsystems (langue) macht.

Die kontrastive Linguistik ist ein Teilgebiet der vergleichenden Sprachwissenschaft, in dem sprachliche Phänomene durch den Vergleich des Vorkommens von dem untersuchten Phänomen in einer Sprache mit denen in anderen Sprachen ermittelt und behandelt werden (Ke 2019: 4). Die kontrastive Linguistik konzentriert sich in der Regel auf Sprachpaare und die Unterschiede zwischen ihnen (Kolehmainen, Miestamo & Nordlund 2013: 19). Das Forschungsgebit zielt darauf ab, die regelmäßigen und "richtigen" Korrelationen zwischen zwei Sprachsystemen aufzudecken, insbesondere für die Anforderungen des Fremdsprachenunterrichts, und der Schwerpunkt der Disziplin liegt auf Kontrasten, nicht auf Konvergenzen (Koller 2004: 131). Die kontrastive Linguistik als Forschungsgebiet ist für die Entwicklung der allgemeinen Linguistik unverzichtbar, und die von ihren gelieferten Erkenntnissen können zur Lösung zahlreicher Probleme in der Sprach- und Übersetzungswissenschaft beitragen (Ke 2019: 9). Die interlinguale Definition eines sprachlichen Phänomens wird als die größte Herausforderung des Vergleichs beschrieben. Neben den Unterschieden zwischen einem Sprachenpaar muss auch das tertium comparationis, die Gemeinsamkeit zwischen einem Sprachenpaar, gefunden werden, damit ein Vergleich überhaupt möglich ist. (Kolehmainen, Miestamo & Nordlund 2013: 20.)

Die Übersetzungswissenschaft und die kontrastive Forschung sind in vieler Hinsicht nahe beieinander (Järventausta 2013: 126). Koller (2004: 216–217) stellt fest, dass der Begriff der Äquivalenz sowohl für die Übersetzungswissenschaft als auch für die kontrastive Linguistik von zentraler Bedeutung ist, und dass beide Disziplinen verschiedene sprachliche Einheiten gleichsetzen oder definieren, wie sie gleichgesetzt werden sollten. Übersetzungswissenschaft und kontrastive Linguistik berühren sich auch dann, wenn man beispielsweise linguistische Übersetzungstheorien betrachtet, in denen die Übersetzungsmöglichkeiten und -ziele eines ausgangssprachlichen Phänomens durch kontrastive Analyse definiert werden, die Übersetzungsergebnisse des Phänomens aber durch Beispiele von Übersetzungslösungen demonstriert werden (Kujamäki 2013: 361).

Nach der Unikat-Hypothese (Tirkkonen-Condit 2002, 2004, 2005) sind die unikalen Elemente sprachliche Elemente, für die es in der Ausgangssprache oder im Ausgangstext keine direkten Entsprechungen gibt. Die Korpusanalyse von Tirkkonen-Condit zeigte, dass die finnischen Suffixe -*kin* und -*hAn* in aus dem Englischen ins Finnische übersetzten Texten im Vergleich zu ursprünglich auf Finnisch verfassten Texten unterrepräsentiert waren. (Kolehmainen 2013: 93.) Da es keinen Anreiz in der Ausgangssprache gibt, die Elemente zu verwenden, wird der/die Übersetzer/in nicht auf die Idee kommen, ein unikales Element aus der Zielsprache im Zieltext zu verwenden (Tirkkonen-Condit 2004: 178). In diesem Fall versucht der/die Übersetzer/in die Ausgangssprache zu imitieren, anstatt eine spezifische Form für die Zielsprache zu schaffen. Die Unikat-Hypothese wurde in der Übersetzungsforschung nicht in der umgekehrten Richtung untersucht, d. h. bei der Übersetzung in eine Fremdsprache, aber die Unterrepräsentation der unikalen Elemente ist auch in dieser Richtung wahrscheinlich, obwohl es keine empirischen Beweise dafür gibt (Kolehmainen 2013: 105, 108). In dieser Magisterarbeit wird die Übersetzung der unikalen Elemente in die Zielsprache untersucht, d. h. in der entgegengesetzten Richtung zu der Unikat-Hypothese-Untersuchung. Das Ergebnis der Unikat-Hypothese, dass die zielsprachlichen unikalen Elemente in den aus der Ausgangssprache in die Zielsprache übersetzten Texten unterrepräsentiert sind, stützt die Vermutung der Fragestellung dieser Arbeit, dass eine Übersetzungsalternative für das Suffix eine Nullübersetzung ist, d.h. dass das Suffix nicht übersetzt wird, in welchem Fall das unikale Element in der Übersetzung unterrepräsentiert ist. In dieser Arbeit wird diese Universalie des Übersetzens folglich in der Übersetzungsrichtung L1→L2 getestet.

Material und Methode

Das Material für diese Arbeit besteht aus sechs belletristischen Texten, zwei faktualen Texten und einem Sachtext samt deren deutschen Übersetzungen: Haavikko, Paavo: *Fleurin koulusyksy* (1992) / *Fleurs mittlere Reife* (1994), Härkönen, Anna-Leena: *Avoimien ovien päivä* (2000) / H*erzstechen* (2001), Idström, Annika: *Veljeni Sebastian* (1991) / *Mein Bruder Sebastian* (1993), Mäki, Reijo: *Sukkanauhakäärme* (1995) / *Die Strumpfbandnatter* (1997), Paasilinna, Arto: *Suloinen myrkynkeittäjä* (1988) / *Die Giftköchin* (1998), Tuuri, Antti: *Talvisota* (1989) / *Winterkrieg* (1992), Nikula, Riitta: *Rakennettu maisema. Suomen arkkitehtuurin vuosisadat* (1993) / *Bebaute Landschaft. Finnlands Architektur im Überblick* (1993), Tarkka, Jukka: *Ei Stalin eikä Hitler. Suomen turvallisuuspolitiikka toisen maailmansodan aikana* (1987) / *Weder Stalin noch Hitler. Finnland während des zweiten Weltkrieges* (1991), Sozial- und Gesundheitsministerium: T*erveydenhuolto Suomessa* / *Gesundheitswesen in Finnland* (1990).

Die kontrastive Analyse besteht aus zwei Phasen: zunächst wird jede Sprache so weit wie nötig beschrieben, und dann werden die beiden Sprachen im Hinblick auf das untersuchte Phänomen miteinander verglichen (Ke 2019: 42). Laut Kolehmainen, Miestamo und Nordlund (2013: 11) verläuft die Analyse von der Beschreibung bis zur Kontrastierung in drei Stufen: in der ersten Stufe wird nach geeigneten Beschreibungen für vergleichbare Phänomene in den zu vergleichenden Sprachen gesucht. In der zweiten Stufe wird ein gemeinsamer Faktor (tertium comparationis) als Vergleichsbasis ermittelt und das Problem der Vergleichbarkeit zwischen den Phänomenen der beiden Sprachen identifiziert. In der dritten Stufe – wenn es sich um einen einseitig gerichteten Vergleich handelt, wie in dieser Arbeit – wird eine der zu vergleichenden Sprachen als Ausgangssprache gewählt, in dieser Arbeit Finnisch. Bei der Kontrastierung werden den Entsprechungen des gewählten sprachlichen Merkmals, in dieser Arbeit des Suffixes, in der Zielsprache, in dieser Arbeit Deutsch, nachgesucht (Järventausta 2013: 110). Nach Krzeskowski (1990: 37–45) führt morphosyntaktische Kontrastierung zu einer der folgenden drei Möglichkeiten: die zu vergleichende Phänomene in der Ausgangssprache und in der Zielsprache weisen ähnliche Merkmale auf, unterscheiden sich in einigen Aspekten, oder die Zielsprache hat keine Entsprechung für das Phänomen der Ausgangssprache (Järventausta 2013: 108–109). Die Kontrastierung des Suffixes *-kin/-kAAn* vom Finnischen zum Deutschen ist morphosyntaktisch, da dieses grammatische Morphem, das die Interpretation des gesamten

kontextuellen Satzes oder der kontextuellen Phrase beeinflusst, sowohl morphologisch als auch syntaktisch definiert werden kann.

Die Vorkommen des Suffixes und die entsprechenden Textstellen der deutschen Übersetzungen wurden nach der Bedeutung, die sie ausdrücken, in die vier verschiedene Verwendungsarten nach Korhonen et al. eingeteilt: das Suffix gefügt an ein Verb, das Suffix gefügt an ein Nomen, *-kAAn* in zustimmenden Sätzen und das Suffix in Fragesätzen. Die Sätze im Ausgangstext wurden dann mit denen in den Übersetzungen verglichen, und es wurde untersucht, wie das Suffix übersetzt wird, wie es in den einzelnen Verwendungsarten übersetzt wird und in welchen Verwendungsarten des Suffixes zu der Nullübersetzung geführt wird. Das Material umfasste schließlich 1833 für Betrachtung geeignete Sätze. Davon stammten 1618 aus den belletristischen Texten, 215 aus faktualen Texten und Sachtexten. Die Ergebnisse wurden quantifiziert, d. h. die Anzahl der Vorkommen des jeweiligen Übersetzungsentsprechungen und die Anzahl der Nullübersetzungen pro Verwendungsart wurden als Häufigkeiten und Prozentsätze dargestellt.

Zusammenfassung

Auf Grund des Materials dieser Magisterarbeit sind die deutsche Übersetzungsentsprechungen des Suffixes *-kin*/*-kAAn auch, wirklich, doch / doch nicht, sogar, ja, aber, doch gleich (noch einmal), selbst, nicht einmal* und *auch nur.* Die häufigste Entsprechung war *auch*, und die seltenste Entsprechung war *doch gleich (noch einmal)*, die in dem Material nur einmal als Übersetzungsäquivalent für das Suffix vorkam, und auch dann nur in der verkürzten Form *noch mal* – diese Entsprechung vorkam aber in der Hypothese angenommene Verwendungsart *-kAAn* in zustimmenden Sätzen. Trotzdem kann aus diesem Material nicht geschlossen werden, dass es sich bei diesem Äquivalent nicht um ein Übersetzungsentsprechung des Suffixes handelt, da diese Verwendungsart in dem Material relativ selten war und die meisten Vorkommen des Suffixes dieser Verwendungsart nicht ins Deutsche übersetzt wurden. Weil es in dem Material keine drohenden Imperativsätze gab, kam die Übersetzungsentsprechung *ja (sonst)* ohne den möglichen Adverbialzusatz, der wiederum nur ein Adverb ist, das die Bedeutung einer möglichen Folge der Drohung impliziert. Darum wurde in diesem Kapitel nur der verwendete Teil der Übersetzungsentsprechung *ja* verwendet. Weil 84,4 % aller Suffixvorkommen mit der Partikel *auch* übersetzt wurde, und sie eine der Übersetzungsäquivalenten in drei der vier Verwendungsarten des Suffixes war, kann es

festgestellt werden, dass *auch* die prototypische Übersetzungsentsprechung des Suffixes *-kin/-kAAn* ist.

Die deutschen Übersetzungsentsprechungen des Suffixes gefügt an ein Nomen waren in der Hypothese angenommene *auch, wirklich, sogar* und *aber*, aber auch *doch / doch nicht* samt drei andere, in dem Material gefundene Übersetzungsentsprechungen, *selbst, nicht einmal* und *auch nur*. Die häufigsten Übersetzungsentsprechungen nach *auch* waren *sogar, selbst, nicht einmal* und *auch nur*. Die deutschen Übersetzungsentsprechungen des Suffixes gefügt an ein Verb waren in der Hypothese angenommene *doch / doch nicht* und *ja*, aber auch *auch, sogar, wirklich, aber, nicht einmal* und *auch nur.* Die häufigsten Übersetzungsentsprechungen nach *auch* waren *doch / doch nicht, ja wirklich, sogar* und *nicht einmal*. In der Verwendungsart *-kAAn* in zustimmenden Sätzen waren die Übersetzungsäquivalente *doch gleich (noch einmal)* und *auch nur.* Die Übersetzungsäquivalente des Suffixes in Fragesätzen waren *auch, sogar, wirklich* und *doch / doch nicht*. Die Hypothese wurde folglich teilweise bestätigt – die Vermutungen über die Übersetzungsäquivalente des Suffixes im Nomen und im Verb waren zutreffend, aber es gab auch andere Entsprechungen dafür. Für die Verwendungsarten *-kAAn* in zustimmenden Sätzen und das Suffix in Fragesätzen wurde die Hypothese nicht bestätigt. Bei der Verwendungsart *-kAAn* in zustimmenden Sätzen halte ich die Hypothese nicht für bestätigt, weil ein Vorkommen gemäß der Hypothese noch nicht ausreicht und weil es eine weitere Übersetzungsäquivalent in der Verwendungsart auftrat. Im Fragesatz erhielt das Suffix entgegen der Hypothese Übersetzungsäquivalente, obwohl das Suffix in dieser Verwendungsart nur fünfmal übersetzt wurde.

Die Vermutung, dass eine Übersetzungsentsprechung des Suffixes Nullübersetzung ist, hat sich als richtig erwiesen. Von dem gesamten Material waren 57,7 % nicht ins Deutsche übersetzt worden, und in allen Verwendungsarten wurde zu Nullübersetzung geführt. Nach Verwendungsart betrug der Anteil der Nullübersetzungen im Nomen 51,1 %, im Verb 74,8 %, in Fragesätzen 86,1 % und *-kAAn* in zustimmenden Sätzen 85,7 %. Auf Grund dieses Ergebnisses kann festgestellt werden, dass es bedeutend wahrscheinlicher ist, das Suffix *-kin/-kAAn* nicht ins Deutsche zu übersetzen, als dass es übersetzt wird.

Warum wurde das Suffix nicht übersetzt? Es kann sein, dass man das Wort, an das das Suffix gefügt, in dem Satz nicht hervorgehoben wollte oder dass es nicht für notwendig gehalten wurde, es hervorzuheben. Die Übersetzung des Suffixes wurde möglicherweise nicht als notwendig erachtet, um den richtigen Ton und die ausreichende Bedeutung des Satzes zu

übertragen. Die Tatsache, dass die deutsche Satzstruktur es nicht immer erlaubt, das Übersetzungsäquivalent des Suffixes in Bezug auf das Hauptwort so zu platzieren, dass die Wirkung des Übersetzungsäquivalents auf das Hauptwort die gleiche wäre wie im Finnischen, kann ebenfalls einen Einfluss auf die Nichtübersetzung des Suffixes gehabt haben. Die Wahl der Partikel, die als Übersetzungsentsprechung für das Suffix gewählt wird, hat auch Einfluss auf die endgültige Bedeutung.

Gerade wegen der syntaktischen Unterschiede zwischen dem Finnischen und dem Deutschen musste es besonders darauf geachtet werden, was der Wirkungsbereich der Übersetzungsentsprechung als Äquivalent für das Suffix in dem Satz war. Die Stellung der Übersetzungsentsprechung in einem Satz kann zur Folge haben, dass sie das Wort oder den Ausdruck, der in der Übersetzung dem Wort entspricht, an das das Suffix gefügt ist, nicht mehr beeinflusst. Andererseits könnte der Ausdruck, der das Wort mit dem Suffix enthält, mit einem idiomatischen Ausdruck ins Deutsche übersetzt werden. Dann führt der Unterschied in der Perspektive, Wortart, Modalität, Negation oder Zustimmung zwischen finnischem Ausdruck und deutschem Ausdruck dazu, dass das Suffix als an ein anderes Wort angefügt übersetzt wird, oder dass es überhaupt keinen Grund gab, den Artikel zu übersetzen. Die deutsche Übersetzungsentsprechung des Suffixes ist eine Partikel, ein Adverb oder eine Kombination aus beidem. Ein Grund dafür, dass die Bedeutung des Suffixes nicht immer übersetzt werden kann, liegt darin, dass das Suffix im Finnischen an fast jedes Wort angehängt werden kann. Im Deutschen ist dies durch den unterschiedlichen Satzbau und die Stellung der Partikel und des Adverbs im Satz begrenzt.

Genauer zu untersuchen wäre noch die Frage, warum das Suffix nicht übersetzt wird. Zur Beantwortung dieser Frage können auf der Basis dieser Arbeit verschiedene Theorien vorgeschlagen werden, die sich auf syntaktische Unterschiede zwischen den verglichenen Sprachen oder auf die Wahlen des/der Übersetzers/in beziehen. Eine Untersuchungsmöglichkeit bestünde darin, zu prüfen, ob die angewandte Übersetzungsstrategie beeinflusst, dass das Suffix nicht übersetzt wird. Interessant wäre es auch nachzugehen, wie der/die Übersetzer/in die morphologische Bedeutung der finnischen Sprache bei der Übertragung von Bedeutungsfaktoren in eine andere Sprache berücksichtigt, d.h. wie bewusst die Nichtübersetzung eines Suffixes im Übersetzungsprozess ist.